

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΔΡΑΣΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΕ ΜΙΚΡΟ, ΜΕΣΟ ΚΑΙ ΜΑΚΡΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ

Η πρόληψη και η αντιμετώπιση φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού έγκειται στην εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων, τόσο στο επίπεδο του σχολείου, όσο και σε άλλα επίπεδα. Σκοπός αυτού του κεφαλαίου είναι να παρουσιάσει τα προγράμματα, τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες που εφαρμόζονται τόσο σε διάφορες χώρες του εξωτερικού, όσο και στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Τα προγράμματα αυτά, σύμφωνα με έρευνες, έχουν αποδειχθεί ότι είναι αποτελεσματικά, διότι υιοθετούν μια οικοσυστημική προσέγγιση για την πρόληψη και αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων. Αυτό σημαίνει ότι εφαρμόζονται παράλληλες δράσεις σε πολλαπλά επίπεδα. Με τη μελέτη, λοιπόν, του κεφαλαίου αυτού και των διαφόρων δράσεων και πρωτοβουλιών, οι εκπαιδευόμενοι θα κατανοήσουν τη σημασία της οικοσυστημικής προσέγγισης για την πρόληψη και την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων. Επιπλέον, θα έλθουν σε επαφή με ορισμένες καλές πρακτικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη του κεφαλαίου αυτού, θα είστε σε θέση να:

- Αποσαφηνίζετε την έννοια και τη σημασία της οικολογικής-οικοσυστημικής προσέγγισης φαινομένων ενδοσχολικής βίας και σχολικού εκφοβισμού
- Ορίζετε τόσο την έννοια της πρόληψης φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού όσο και τους βασικούς παράγοντες που παίζουν ρόλο σε αυτήν
- Διακρίνετε και αναλύετε τα βασικά επίπεδα στα οποία δρουν τα περισσότερα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας
- Αναφέρετε και αναλύετε ορισμένα βασικά προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης που εφαρμόζονται σε χώρες του εξωτερικού
- Αναφέρετε και αναλύετε βασικά ευρωπαϊκά προγράμματα, δράσεις και πρωτοβουλίες πρόληψης και αντιμετώπισης
- Αναφέρετε και αναλύετε βασικές δράσεις και πρωτοβουλίες πρόληψης και αντιμετώπισης που εφαρμόζονται στην Ελλάδα

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

- Προσδιορίζετε ορισμένες καλές πρακτικές για την πρόληψη και αντιμετώπιση φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

Έννοιες
κλειδιά

- Οικοσυστημική προσέγγιση
- Πρόληψη
- Πρόγραμμα πρόληψης και αντιμετώπισης ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Επίπεδο δράσεων προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης
- Ευρωπαϊκά προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης
- Προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης στην Ελλάδα
- Καλές Πρακτικές

Το κεφάλαιο αυτό περιλαμβάνει επτά ενότητες. Στην πρώτη επιχειρείται η αποσαφήνιση της σημασίας της οικοσυστημικής προσέγγισης του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού. Στη δεύτερη υποενότητα παρουσιάζεται η έννοια και η σημασία της πρόληψης τέτοιων φαινομένων. Στην τρίτη υποενότητα αναλύονται τα συνήθη επίπεδα στα οποία παρεμβαίνουν και δρουν τα διάφορα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης. Τα προγράμματα, οι δράσεις και οι πρωτοβουλίες που εφαρμόζονται στο εξωτερικό, στην Ευρώπη και στην Ελλάδα αναλύονται, αντίστοιχα, στην τέταρτη, στην πέμπτη και στην έκτη υποενότητα. Τέλος, στην έβδομη υποενότητα παρουσιάζονται ορισμένες καλές πρακτικές που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν για την πρόληψη και την αντιμετώπιση φαινομένων ενδοσχολικής βίας.

Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις

Ενότητα 6.1

Η ΟΙΚΟΣΥΣΤΗΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η οικοσυστημική προσέγγιση του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού. Μέσα από τη μελέτη των βασικών αρχών και παραγόντων της οικοσυστημικής προσέγγισης, οι εκπαιδευόμενοι θα κατανοήσουν τη σημασία της ολιστικής οπτικής της προβληματικής συμπεριφοράς των μαθητών, η οποία παίζει βασικό ρόλο τόσο στην πρόληψη όσο και στην αντιμετώπιση περιστατικών ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη της ενότητας αυτής, θα είστε σε θέση να:

Προσδοκώμενα
αποτελέσματα

- Ορίζετε την έννοια της οικοσυστημικής προσέγγισης του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Αναφέρετε τις παραδοχές πάνω στις οποίες βασίζεται η οικοσυστημική προσέγγιση του φαινομένου
- Ερμηνεύετε σωστά και ολιστικά την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών

- Εκτιμάτε τη βαρύτητα των αλληλεπιδράσεων που συντηρούν αυτή την προβληματική συμπεριφορά.
- Οικοσυστημική προσέγγιση
- Σύστημα
- Αλληλεπιδράσεις
- Αλλαγή συμπεριφοράς
- Παράμετροι συστήματος

Έννοιες
κλειδιά

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει μια υποενότητα στην οποία οριοθετείται η οικοσυστημική προσέγγιση, ενώ, παράλληλα, εξετάζονται και αναλύονται οι βασικές παραδοχές της.

Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις

Εισαγωγή

Η σχολική βία και ο σχολικός εκφοβισμός δεν είναι μεμονωμένα περιστατικά, αποκομμένα από την ευρύτερη κοινωνία. Είναι συμπτώματα βαθύτερων κοινωνικών προβλημάτων και δομικών ελλείψεων της ελληνικής κοινωνίας και του σχολείου. Τα φαινόμενα αυτά δεν είναι παρά η κορυφή του παγόβουνου αυτών των βαθύτερων προβλημάτων. Συνεπώς, για να προληφθούν και να αντιμετωπισθούν, θα πρέπει να αναζητηθούν οι αιτίες που τα προκαλούν. Θα πρέπει, λοιπόν, να μελετηθούν καλύτερα οι μεταβλητές του περιβάλλοντος που μπορεί να εξηγούν ή να συμβάλλουν στην εμφάνιση τέτοιων προβληματικών συμπεριφορών (Bronfenbrenner, 2005· Durant, 1995· Molnar & Lindquist, 1989).

Δραστηριότητα 1/ Κεφάλαιο 6

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Πριν προχωρήσετε στη μελέτη της ενότητας, σκεφτείτε, συζητήστε με την ομάδα σας και καταγράψτε τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να ερμηνευθεί σωστά η προβληματική συμπεριφορά των μαθητών. Ποιοι παράγοντες και παράμετροι θα πρέπει να μελετηθούν; Πώς μπορούμε να ερμηνεύσουμε την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών και τί θα πρέπει να εξετάσουμε, για να διαπιστώσουμε την πηγή της; Διατυπώστε ελεύθερα τις απόψεις σας μέσω του σχετικού θέματος συζήτησης στο forum.

6.1.1 Παραδοχές Οικοσυστημικής Προσέγγισης

Πριν αναφερθούμε σε δράσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού, θα πρέπει να κατανοήσουμε και να υιοθετήσουμε μια οικοσυστημική προσέγγιση για την αντιμετώπιση προβλημάτων των μαθητών στο σχολείο. Κατά κανόνα, όταν οι μαθητές εμφανίζουν προβληματικές συμπεριφορές, οι ειδικοί και οι παιδαγωγοί εστιάζουν στο ατομικό και στο ψυχολογικό επίπεδο επίλυσης των προβλημάτων αυτών και, συνήθως, αγνοούν το συστημικό επίπεδο. Επομένως, οι αλλαγές αυτές είναι αποσπασματικές, ασυντόνιστες, βραχυπρόθεσμες και χωρίς συνέπεια (Borgelt & Conoly, 1999).

Άρα, για να ερμηνευθεί σωστά και ολιστικά η προβληματική συμπεριφορά των μαθητών, θα πρέπει να μελετηθούν διάφορες παράμετροι του σχολικού και του ευρύτερου κοινωνικού συστήματος. Αυτή η μελέτη θα πρέπει να λαμβάνει τις κατάλληλες αποστάσεις από τη στερεότυπη ερμηνεία της ατομικής ψυχοπαθολογίας των μαθητών. Σύμφωνα με τους Apter και Conoley (1984), η προβληματική συμπεριφορά ενός παιδιού δεν θα πρέπει να θεωρείται ως μια «ασθένεια» που «κατοικεί» μέσα στο σώμα του παιδιού, αλλά ως μια δυσαρμονία και δυσλειτουργία του γενικότερου συστήματος. Επίσης, οι Cooper και Urton (1990) υποστηρίζουν ότι η προβληματική συμπεριφορά δε δημιουργείται μόνο από τον μαθητή που παρουσιάζει τη συμπεριφορά, αλλά πυροδοτείται και από προβληματικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις. Επιπλέον, αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο γεγονός ότι η αιτία για την εμφάνιση της προβληματικής συμπεριφοράς θα πρέπει να εξετάζεται στο πλαίσιο των δράσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στο συγκεκριμένο περιβάλλον.

Η οικοσυστημική προσέγγιση, λοιπόν, βασίζεται στα εξής:

- Η προβληματική συμπεριφορά κατανοείται καλύτερα μέσα σε ένα **πλαίσιο αλληλεπιδράσεων που τη συντηρούν**. Αυτό λαμβάνει χώρα χωρίς όσοι εμπλέκονται (π.χ. εκπαιδευτικοί) να το συνειδητοποιούν. Μ' άλλα λόγια, οι εκπαιδευτικοί ή οι γονείς ενθαρρύνουν την προβληματική συμπεριφορά των μαθητών με κάποιες από τις δικές τους συμπεριφορές (για παράδειγμα, αγνόηση περιστατικών, απειλές, προσβολές προς τους μαθητές κ.ά.)
- Στη συνέχιση της προβληματικής συμπεριφοράς συμβάλλουν και οι γονείς ή και οι εκπαιδευτικοί. Οι γονείς ή/και οι εκπαιδευτικοί **συνεχίζουν να αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο** απέναντι στην προβληματική συμπεριφορά και, χωρίς να το συνειδητοποιούν και να το επιδιώκουν, συμβάλλουν στη διαίωνιση του προβλήματος
- Μια **αλλαγή στην προβληματική συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες αλλαγές** και μακροχρόνιες **θετικές επιπτώσεις** σε πολλές πλευρές της συμπεριφοράς του μαθητή (Ματσόπουλος, 2009).

Συνεπώς, η παρέμβαση και η τροποποίηση των συστημάτων (εκπαιδευτικοί, σχολεία, οικογένειες, τοπικές κοινωνίες) μέσα στα οποία εμπλέκονται και αλληλεπιδρούν οι μαθητές, είναι ζωτικής σημασίας.

Ο βαθμός στον οποίο εμπλέκονται τα σχολεία, οι οικογένειες ή οι τοπικές κοινωνίες στο φαινόμενο της σχολικής βίας σχετίζεται με τη σοβαρότητα, τη συχνότητα και την ένταση του σχολικού εκφοβισμού και της βίας. Μπορούμε, λοιπόν, να συμπεράνουμε πως είναι απαραίτητη η υποστήριξη των σχολείων για την εφαρμογή αποτελεσματικών δράσεων πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας, οι οποίες λαμβάνουν υπόψη όχι μόνο την εφαρμογή καλών πρακτικών, αλλά και την κουλτούρα και το κοινωνικο-οικονομικό status της χώρας στην οποία εφαρμόζονται.

Σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία, δεν υπάρχει μια καθολική λύση για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της σχολικής βίας. Δεν μπορεί να δημιουργηθεί και να εφαρμοστεί ένα πρότυπο ή ένα σύστημα που να βοηθά στην αντιμετώπιση του φαινομένου σε όλες τις χώρες. Κι αυτό συμβαίνει, διότι, σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα, **τα αίτια της βίας, αλλά και η ίδια η φύση των περιστατικών σχολικής βίας, διαφέρουν τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά από χώρα σε χώρα.** Έτσι, άλλου τύπου είναι η σχολική βία που καταγράφεται στις Η.Π.Α. (για παράδειγμα, οπλοφορία, νεκροί, αστυνομικές παρεμβάσεις κ.λπ.) και άλλου τύπου στην Ευρώπη (κυρίως στη Δυτική Ευρώπη) ή και στην Ελλάδα ακόμα. Επίσης, άλλα συστήματα (όπως στις Η.Π.Α.) επιδεικνύουν μηδενική ανοχή (zero-tolerance policies), θεωρώντας ως «βία» το παραμικρό συμβάν, ενώ σε άλλες χώρες αρκετά συμβάντα θεωρούνται κοινωνικώς αποδεκτά ή θεωρούνται ως παιχνίδια μεταξύ της παρέας των μαθητών.

Δραστηριότητα 2/ Κεφάλαιο 6

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Μελετήστε το παρακάτω περιστατικό και στη συνέχεια προσπαθήστε να απαντήσετε στην ερώτηση που ακολουθεί.

«Στις 26 Μαΐου 2009, ημέρα Τρίτη και ώρα 18:30 και ενώ οι εκπαιδευόμενοι ήταν στις αίθουσες διδασκαλίας, στον διάδρομο ακούστηκαν έντονοι διαπληκτισμοί μεταξύ δύο γυναικών. Η Γραμματέας του σχολείου, βγαίνοντας από το γραφείο της Διεύθυνσης, για να δει τί συμβαίνει, είδε μία εκπαιδευόμενη του Α' Κύκλου (τη Μ.) να κατεβαίνει τις σκάλες, κλαίγοντας. Από την εξωτερική κατάσταση της Μ., δηλαδή τραβηγμένα ρούχα, ακατάστατα μαλλιά, κοκκινισμένο πρόσωπο, κατάλαβε ότι, εκτός του λεκτικού καυγά, θα πρέπει να είχε προηγηθεί και σωματική πάλη. Σε ερώτησή της τί συμβαίνει, η Μ. απάντησε «τίποτα» και έφυγε απ' το σχολείο. Για τις επόμενες δύο ημέρες η Μ. απουσίαζε απ' το σχολείο».

ΠΗΓΗ:

«I Am Not Scared Project»

http://iamnotscared.pixel-online.org/case_studies_scheda.php?id_doc=941&doc_lang=&part_id=5&qst03=&qst04=

Πώς θεωρείτε ότι θα έπρεπε να αντιδράσει η Γραμματέας του σχολείου; Τί θεωρείτε πως θα συνέβαινε αν η Γραμματέας αγνοούσε το γεγονός και το θεωρούσε λήξαν;

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ ΕΝΔΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Στην ενότητα αυτή θα επιχειρηθεί η προβολή της σημαντικότητας της πρόληψης σε θέματα ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού. Θα αναλυθεί η έννοια της πρόληψης, ενώ, παράλληλα, θα διατυπωθούν ορισμένες προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την πρόληψη της βίας μεταξύ μαθητών. Τέλος, θα καταγραφούν οι βασικοί παράγοντες για την πρόληψη τέτοιων φαινομένων.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη της ενότητας αυτής, θα είστε σε θέση να:

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

- Εκτιμάτε τη βαρύτητα που έχει η έννοια της πρόληψης για την εμφάνιση περιστατικών ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Αναφέρετε και αναλύετε τις προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας μεταξύ μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- Κατανοήσετε τη σημασία της δημοκρατικής λειτουργίας του σχολείου
- Αναφέρετε και αναλύετε τους βασικούς παράγοντες πρόληψης περιστατικών ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

- πρόληψη φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Συνήγορος του Πολίτη
- Συνήγορος του Παιδιού
- Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων (Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.)
- ελκυστικό σχολείο
- σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών

Έννοιες κλειδιά

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει δύο βασικές υποενότητες. Στην πρώτη αναλύονται οι προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την πρόληψη της βίας και του ενδοσχολικού εκφοβισμού μεταξύ μαθητών. Στη δεύτερη υποενότητα αναφέρονται ορισμένοι βασικοί παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο για την πρόληψη φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Εισαγωγή

Η σύγχρονη εκπαιδευτική πράξη δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην πρόληψη προβλημάτων συμπεριφοράς και μάθησης (Albee, 1996). Στόχος των εκπαιδευτικών συστημάτων είναι να λειτουργήσουν προληπτικά, προτού δηλαδή εμφανιστούν τα

διάφορα προβλήματα συμπεριφοράς και προτού ακόμα εξελιχθούν σε σοβαρότερα προβλήματα βίας και επιθετικότητας. Θα πρέπει, λοιπόν, να δοθεί έμφαση στην **πρόληψη των προβλημάτων συμπεριφοράς και επιθετικότητας** και στη **βαθύτερη κατανόηση των γενεσιουργών αιτιών των προβλημάτων του σύγχρονου σχολείου**.

6.2.1. Προτάσεις Συνηγόρου του Παιδιού για την πρόληψη

Σύμφωνα με τις προτάσεις που διαμόρφωσε ο Συνήγορος του Παιδιού (Μόσχος, 2010) προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας μεταξύ μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κρίθηκε απαραίτητο το Υπουργείο να διασφαλίσει τις συνθήκες γενικότερης λειτουργικότητας και ευνομίας στη σχολική κοινότητα, καθώς και να μεριμνήσει, ώστε να αναπτυχθεί κλίμα συνεργασίας, συμμετοχής και αλληλοσεβασμού ανάμεσα στα μέλη της σχολικής κοινότητας, διασφαλίζοντας τα δικαιώματα των ανήλικων μελών της.

Ειδικότερα, σχετικά με την πρόληψη και τη γενικότερη λειτουργία και οργάνωση του σχολείου, θα πρέπει κατά βάση να δοθεί έμφαση στη **δημοκρατική λειτουργία του σχολείου**, στην ακρόαση των απόψεων των παιδιών για θέματα που τα αφορούν και στην ανάπτυξη ενός κλίματος συνεργασίας, κατανόησης και εμπιστοσύνης ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές. Οι μαθητές θα πρέπει να εξασκηθούν στον διάλογο και να υποστηρίζεται η συζήτηση μεταξύ τους, να αναλαμβάνουν ευθύνες, να εκφράζουν την άποψή τους απ' ευθείας ή μέσω εκπροσώπων τους προς τη διεύθυνση του σχολείου και να συμμετέχουν ενεργά στη βελτίωση της καθημερινής σχολικής ζωής και στην αντιμετώπιση προβλημάτων που ενδεχομένως να προκύπτουν στην καθημερινότητα. Επιπλέον, θα πρέπει να συναντώνται τακτικά, όπως ο νόμος ορίζει, τα **σχολικά συμβούλια**, τα οποία αποτελούνται από εκπαιδευτικούς, εκπροσώπους των μαθητών, γονείς και εκπροσώπους της τοπικής αυτοδιοίκησης και να επιλαμβάνονται θεμάτων που αφορούν στην εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας του σχολείου, του σχολικού περιβάλλοντος και της επικοινωνίας μεταξύ των εκπαιδευτικών και των γονέων.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων θα πρέπει να προβλέπει νομικά και να υποστηρίζει την καθιέρωση διαδικασιών σύνταξης και εφαρμογής **Σχολικών Κανονισμών** σε κάθε σχολική μονάδα, με τη συμμετοχή και των μαθητών, με βάση τις αρχές της δημοκρατικής σχολικής διοίκησης. Στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία στη σύνταξη και εφαρμογή κανόνων τάξης, ενώ, παράλληλα, στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση θα πρέπει να αναπτύσσονται επιπλέον συλλογικές διαδικασίες για την θεσμοθέτηση σχολικών κανονισμών που αφορούν εξ ολοκλήρου το σχολείο. Στους κανόνες τάξης και στους σχολικούς κανονισμούς θα πρέπει να περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, ένας «κώδικας ειρηνικής συνύπαρξης στο σχολείο», όπου θα γίνεται αναφορά στις γενικές αρχές δημοκρατικής λειτουργίας του σχολείου, όπως, επίσης, και στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μαθητών, καθώς και στους τρόπους παρέμβασης για την αντιμετώπιση συμπεριφορών που διαταράσσουν τις σχέσεις στη σχολική ζωή.

Θα πρέπει, επίσης, να γίνονται συχνά **συναντήσεις επικοινωνίας** στην κάθε τάξη, με την ευθύνη του δάσκαλου στην πρωτοβάθμια και του υπεύθυνου εκπαιδευτικού τάξης/τμήματος στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, όπου, εκτός των άλλων θεμάτων, θα συζητούνται και θέματα συνεργασίας και τα ενδεχόμενα προβλήματα που παρουσιάζονται στις σχέσεις μεταξύ των μαθητών. Στις συναντήσεις αυτές θα πρέπει να εξηγείται με βιωματικό τρόπο το τί συμβαίνει στις περιπτώσεις άσκησης βίας από μαθητές σε συνομηλίκους τους, ευαισθητοποιώντας τους σχετικά με τον ρόλο των θυτών, των θυμάτων και των μαρτύρων και αναζητώντας συμφωνίες για την καλύτερη διαχείριση αυτών των συγκρούσεων.

Οι **ομαδικές δημιουργικές δραστηριότητες στο σχολείο** (για παράδειγμα, ομάδες έκφρασης, εικαστικής τέχνης, χορού, μουσικής, θεάτρου, περιοδικού, φωτογραφίας, κινηματογράφου, άθλησης, περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης κ.ά.) είναι ζωτικής σημασίας και θα πρέπει να ενισχυθούν με υποβοηθητικό εκπαιδευτικό υλικό και κατευθύνσεις από το Υπουργείο. Οι δραστηριότητες αυτές βελτιώνουν τους δεσμούς και τη συνεργασία μεταξύ των μαθητών και δίνουν ευκαιρία ανάδειξης και καταξίωσης ακόμη και σε μαθητές που, ενδεχομένως, υστερούν στα συμβατικά μαθήματα. Είναι, επίσης, αναγκαία η ύπαρξη βιβλιοθηκών και αιθουσών πολλαπλών χρήσεων σε όλα τα σχολεία, ώστε να δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να απασχολούνται με δημιουργικό τρόπο σε αυτές.

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί και στη **διαπολιτισμική εκπαίδευση**, μέσα από δραστηριότητες που προάγουν τη βιωματική μάθηση της συνύπαρξης με τον «διαφορετικό» και την καταπολέμηση των κάθε μορφής διακρίσεων. Ειδικά σε σχολικές μονάδες με μεγάλη συμμετοχή παιδιών μεταναστών ή μειονοτήτων, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη έμφαση σε δράσεις που μειώνουν την ένταση και καλλιεργούν στους μαθητές το πνεύμα ανοχής και αποδοχής της διαφορετικότητας και της ειρηνικής συνύπαρξης.

Σύμφωνα με τις προτάσεις του Συνηγόρου του Παιδιού, τα προγράμματα **Αγωγής Υγείας** θα πρέπει, επίσης, να ενισχυθούν, με αντικείμενο σχετικό με την πρόληψη και αντιμετώπιση κάθε είδους βίας και την προαγωγή της αρμονικής συμβίωσης και των λειτουργικών σχέσεων μεταξύ των μαθητών. Τα προγράμματα αυτά είναι σκόπιμο να γίνονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να μπορεί να συμμετέχει ο μεγαλύτερος δυνατός αριθμός μαθητών. Βασικός στόχος είναι να αποκτούν οι μαθητές κοινωνικές και συναισθηματικές δεξιότητες συμπεριφοράς, οι οποίες χρειάζονται για να γίνουν πολίτες που να γνωρίζουν πώς να επιλύουν τις όποιες συγκρούσεις με μη βίαιους τρόπους.

Η πραγματοποίηση **ειδικών συζητήσεων και προγραμμάτων** για την εκπαίδευση των μαθητών στον σεβασμό των δικαιωμάτων των άλλων **κατά την χρήση του διαδικτύου** και την αποφυγή της άσκησης βίας, των προσβολών και του εκφοβισμού που συμβαίνει

μέσω αυτού (cyberbullying), παίζει, επίσης, σημαντικό ρόλο για την πρόληψη του εκφοβισμού μέσω του διαδικτύου.

Θα πρέπει, επίσης, να εισαχθούν στην εκπαιδευτική ύλη όλων των τάξεων της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευση **διδασκτικές ενότητες σχετικές με τα δικαιώματα, τις ευθύνες και τις κοινωνικές σχέσεις των μαθητών**, στις οποίες θα περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, συζητήσεις για την προστασία των παιδιών από κάθε είδους βία και για την αντιμετώπιση της επιθετικότητας και του εκφοβισμού μεταξύ συνομηλίκων. Κατά την διεξαγωγή αυτών των μαθημάτων θα πρέπει να αξιοποιούνται οι αρχές της συμμετοχικής και βιωματικής μάθησης.

Θα πρέπει, επίσης, να προωθηθεί η διδασκαλία **«εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης»** σε περιπτώσεις βίας ή εκφοβισμού μέσα από παιχνίδια ρόλων και άλλες σχετικές εργασίες.

Είναι ζωτικής σημασίας η παροχή της δυνατότητας σε κάθε σχολείο να **αξιοποιεί εκπαιδευτικούς με ειδικές γνώσεις**, όπως και **διεπιστημονική ομάδα συνεργατών** (για παράδειγμα, ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς κ.ά.) ανάλογα με τις ανάγκες του, για την προαγωγή της επικοινωνίας στο σχολείο, την αντιμετώπιση προβλημάτων των μαθητών, τη συμβουλευτική σε μαθητές ή γονείς που την έχουν ανάγκη και, γενικότερα, τη διασφάλιση της υγιούς ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των μαθητών.

Χρειάζεται, επίσης, να εξεταστεί σοβαρά η **καθιέρωση διαδικασιών «υποβολής και εξέτασης παραπόνων»** για δυσλειτουργίες που λαμβάνουν χώρα στο σχολείο και για ενδεχόμενες παραβιάσεις δικαιωμάτων των μαθητών. Τα παράπονα θα πρέπει να εξετάζονται με εχεμύθεια στο πλαίσιο του σχολείου από αρμόδιο εκπαιδευτικό. Αν οι μαθητές δεν είναι ικανοποιημένοι, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να προσφεύγουν σε εξωτερική προϊστάμενη αρχή.

Η **ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών** που φαίνονται περισσότερο ευάλωτοι στο να γίνουν θύτες ή θύματα είναι εξίσου σημαντικός παράγοντας πρόληψης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Στους μαθητές αυτούς θα πρέπει να ανατίθενται ρόλοι και αποστολές, ώστε να ενισχύεται η υπευθυνότητά τους και να βελτιώνεται η σύνδεσή τους με την σχολική κοινότητα.

6.2.2. Βασικοί παράγοντες πρόληψης

Γενικότερα, λοιπόν, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στο **ελκυστικό σχολείο**, το οποίο θα πραγματοποιεί δραστηριότητες που κινητοποιούν το ενδιαφέρον των μαθητών, θα έχει ένα περιβάλλον φιλικό και ανταποκρινόμενο στις ανάγκες της ηλικίας τους και στις **σχέσεις εκπαιδευτικών και μαθητών**, οι οποίες θα επιτρέπουν την ανάπτυξη του αλληλοσεβασμού και της εκατέρωθεν εμπιστοσύνης. Βασικό, επίσης, ρόλο

διαδραματίζει και η ύπαρξη **συνεργασίας με την τοπική αυτοδιοίκηση** και τους φορείς της κοινότητας, ώστε τα σχολεία να μπορούν να φιλοξενούν δραστηριότητες και στον χρόνο εκτός του σχολικού προγράμματος, με κατάλληλη φύλαξη και παρακολούθηση. Έτσι, θα επιδιωχθεί η λειτουργία ενός «ανοικτού σχολείου», χώρου συνάντησης, δημιουργίας, αθλητικών και πολιτιστικών δράσεων, που φέρνει πιο κοντά τους μαθητές.

Δραστηριότητα 3/ Κεφάλαιο 6

*Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην
(forum)*

ομάδα συζητήσεων

Συζητήστε με την ομάδα σας μέσω του forum και περιγράψτε μια δραστηριότητα με θέμα της δικής σας επιλογής, στο πλαίσιο ενός ελκυστικού σχολείου, η οποία θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε τρεις διδακτικές ώρες και η οποία θα συνέβαλε στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών.

Ενότητα 6.3

ΕΠΙΠΕΔΑ ΔΡΑΣΕΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα έξι συνήθη επίπεδα εφαρμογής των διαφόρων προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού υπό το πρίσμα της οικοσυστημικής προσέγγισης του φαινομένου. Έτσι, οι εκπαιδευόμενοι θα περάσουν σταδιακά από την οικοσυστημική θεωρητική προσέγγιση στην πρακτική εφαρμογή της, μέσω της παρουσίασης των έξι αυτών επιπέδων.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη της ενότητας αυτής, θα είστε σε θέση να:

- Αναφέρετε και αναλύετε τα επίπεδα εφαρμογής των περισσότερων προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Διασυνδέετε την οικοσυστημική προσέγγιση φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού με τη λογική της πολυεπίπεδης εφαρμογής των προγραμμάτων αυτών.

- Πρόγραμμα αντιμετώπισης ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Κοινωνική-Οικοσυστημική Προσέγγιση
- κοινότητα

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Έννοιες κλειδιά

- οικογένεια
- σχολείο
- σχολική τάξη

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει έξι βασικές υποενότητες στις οποίες αναλύονται τα επίπεδα εφαρμογής των περισσότερων προγραμμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού. Στην πρώτη υποενότητα αναλύεται το επίπεδο της κοινότητας, στη δεύτερη το επίπεδο της οικογένειας, στην τρίτη το επίπεδο του σχολείου, στην τέταρτη το επίπεδο της σχολικής τάξης, στην πέμπτη το επίπεδο της ομάδας των συνομηλίκων και στην έκτη το επίπεδο του ατόμου/μαθητή.

Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον Olweus (1993), μπορούμε να καταπολεμήσουμε την εκφοβιστική συμπεριφορά, αν επικεντρωθούμε ιδιαίτερος σε τρία βασικά επίπεδα: στο σχολείο ως κοινότητα, στην τάξη και σε κάθε παιδί ξεχωριστά. Ο Olweus προώθησε επίσης την ιδέα της άμεσης συμμετοχής των γονέων όταν προκύπτουν περιστατικά σχολικού εκφοβισμού, ενώ παράλληλα η τοπική κοινότητα θα πρέπει να παρέχει συμβουλευτική και ψυχολογική στήριξη στους θύτες, στα θύματα και στις οικογένειές τους. Σύμφωνα με έρευνες (Olweus, 1997), οι συναντήσεις, οι εκδηλώσεις και οι διαλέξεις μπορούν να ενημερώσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες σχετικά με το φαινόμενο αυτό. Είναι προφανές ότι όλα τα φαινόμενα και οι συμπεριφορές σχολικού εκφοβισμού απαιτούν άμεση παρέμβαση. Τα τελευταία χρόνια στη Νορβηγία, στην Ιταλία, στη Γερμανία, στο Βέλγιο, στο Ηνωμένο Βασίλειο και σε άλλες χώρες, πολλές εκστρατείες και προγράμματα θεσπίζονται και διοργανώνονται στο πλαίσιο συνεργασίας με το Υπουργείο Παιδείας της κάθε χώρας, με πανεπιστήμια, ινστιτούτα και οργανώσεις καθηγητών (Politi, 2014). Τα προγράμματα αυτά για την πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της σχολικής βίας διαρκούν συνήθως ένα με δύο έτη. **Έχει αποδειχθεί πως είναι αποτελεσματικά, διότι υιοθετούν συνήθως την Κοινωνική-Οικοσυστημική Προσέγγιση.** Ειδικότερα, μέσω της ολιστικής προσέγγισης επιτυγχάνεται η αλλαγή του κλίματος του σχολείου, ώστε να μην αναπαράγεται η βία. Έτσι, **στις παρεμβάσεις εμπλέκονται όλοι: το σχολείο, η τάξη, ο εκπαιδευτικός οι μαθητές, οι γονείς και ολόκληρη η τοπική κοινωνία.**

Αναλυτικότερα, τα περισσότερα από τα προγράμματα αυτά έχουν ορισμένα κοινά επίπεδα εφαρμογής. Αυτά είναι:

- το επίπεδο της κοινότητας
- το επίπεδο της οικογένειας
- το επίπεδο του σχολείου
- το επίπεδο της τάξης
- το επίπεδο της ομάδας των συνομηλίκων
- το επίπεδο του ατόμου (παιδιά και έφηβοι)

(Γαλανάκη, 2010).

Στη συνέχεια, αναλύεται το κάθε επίπεδο ξεχωριστά.

6.3.1. Στο επίπεδο της κοινότητας

Οι δράσεις στο επίπεδο αυτό επικεντρώνονται στην ενημέρωση της κοινότητας με διάφορες εκδηλώσεις και διανομή έντυπου υλικού. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις δημόσιες σχέσεις και στην επικοινωνιακή μετάδοση του μηνύματος ότι το σχολείο εφαρμόζει μια γενική πολιτική κατά του εκφοβισμού. Αξιοποιούνται ακόμα και τα τοπικά και ευρύτερα μέσα μαζικής ενημέρωσης σε ορισμένες περιπτώσεις (Γαλανάκη, 2010).

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 1

Στις 31.1.2014 ο Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού συμμετείχε σε επιμορφωτική ημερίδα του Παρατηρητηρίου για την Πρόληψη της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού στις Σέρρες.

Στην ημερίδα, που διεξήχθη στο Μουσικό Σχολείο Σερρών, έγινε αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της αποκλίνουσας συμπεριφοράς των μαθητών, στον ρόλο των εκπαιδευτικών στην πρόληψη και αντιμετώπιση βίαιων συμπεριφορών, όπως και διαχείρισης πληροφοριών για περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας κ.ά.

Ο κος Μόσχος τόνισε την ανάγκη να ληφθούν προσεκτικά υπόψη από τους εκπαιδευτικούς οι σύγχρονες ανάγκες των μαθητών, ιδίως μάλιστα σε σχέση με τα δεδομένα των συνεπειών της κρίσης στη ζωή τους, να αναπτύσσονται δράσεις βιωματικής εκπαίδευσης για τα δικαιώματα, να καλλιεργείται κλίμα συνεργασίας και επικοινωνίας στη σχολική κοινότητα, να ακούγονται συστηματικά οι απόψεις των παιδιών, να τους δίνεται δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στη σχολική ζωή και στην ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων και να υπάρχουν ποικίλες δραστηριότητες και ευκαιρίες που να καλλιεργούν την ομαδικότητα και τη συνεργασία στον χώρο του σχολείου.

ΠΗΓΗ: <https://www.youtube.com/watch?v=1f1ZFOTkrMg>

6.3.2 Στο επίπεδο της οικογένειας

Συνήθως, στο επίπεδο της οικογένειας καλούνται οι γονείς των παιδιών στο σχολείο, για να ενημερωθούν σχετικά με το φαινόμενο της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, ενώ, παράλληλα, αποστέλλονται και ενημερωτικά φυλλάδια σε όλους τους γονείς στο σπίτι. Κατ' αυτόν τον τρόπο διευκρινίζονται οι κανόνες που πρέπει να ακολουθούνται για την μείωση του φαινομένου και οι πιθανές επιπτώσεις από τη μη εφαρμογή τους. Παράλληλα, παρακολουθείται η εφαρμογή τους και, αν χρειαστεί, πραγματοποιούνται στοχευμένες παρεμβάσεις σε συγκεκριμένες οικογένειες με τη συνεργασία και άλλων ειδικών, για παράδειγμα ψυχολόγων, ψυχιάτρων κ.λπ. (Αντωνίου, 2006· Γαλανάκη, 2010).

6.3.3 Στο επίπεδο του σχολείου

Το σχολείο, όπως είδαμε και παραπάνω, κατά την εφαρμογή των δράσεων υιοθετεί μια ολιστική-συστημική πολιτική κατά του εκφοβισμού. Όλα ανεξαιρέτως τα μέλη της σχολικής κοινότητας θα πρέπει να αυξήσουν την επίγνωσή τους σχετικά με τη σοβαρότητα και την έκταση του σχολικού εκφοβισμού και να ευαισθητοποιηθούν για την εφαρμογή ενός σχετικού προγράμματος.

Συνήθως δημιουργείται μια σχολική επιτροπή κατά του σχολικού εκφοβισμού, όπου συμμετέχουν εκπρόσωποι μελών της σχολικής κοινότητας. Προωθείται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών μέσω σχετικών σεμιναρίων και μέσω ανάγνωσης σχετικού υλικού (για παράδειγμα, εγχειρίδια, οδηγοί κ.λπ.).

Για να καταγραφεί η έκταση, η ένταση και η σοβαρότητα του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και των σημείων του σχολείου όπου λαμβάνουν χώρα τέτοια περιστατικά (π.χ. προαύλιο, τουαλέτες σχολείων κ.λπ.), διεξάγονται έρευνες, συνήθως με παρατήρηση ή ανώνυμα ερωτηματολόγια σε κάθε σχολείο. Οργανώνονται στα σχολεία ημερίδες κατά του εκφοβισμού, στις οποίες παρουσιάζονται τα ευρήματα προηγούμενων ερευνών και στέλνονται τα πορίσματα γραπτώς σε όσους γονείς δεν παρευρέθηκαν.

Αναφορικά με την επιτήρηση των μαθητών, αυτή αυξάνεται στο μέγιστο και συνήθως αναδιαρθρώνεται το προαύλιο, ώστε να αφανιστούν τα «κρυφά» του σημεία. Επίσης, παρέχονται στα παιδιά ευκαιρίες για επαφή και ψυχαγωγία, ενώ, παράλληλα, διαχωρίζονται τα μικρά από τα μεγαλύτερα παιδιά.

Δίνεται, επίσης, ιδιαίτερη βαρύτητα στις τακτικές συγκεντρώσεις των εκπαιδευτικών, όπου αξιολογούνται οι παρεμβάσεις, ενώ καθοριστικός κρίνεται ο ρόλος του διευθυντή του σχολείου στις παρεμβάσεις αυτές (Γαλανάκη, 2010).

6.3.4 Στο επίπεδο της τάξης

Μετά από συζητήσεις με τους μαθητές στη σχολική τάξη σχετικά με τον ορισμό, τις μορφές, τις επιπτώσεις και τους συμμετοχικούς ρόλους του φαινομένου της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, διαμορφώνονται, σε συμφωνία με τους μαθητές, σαφείς κανόνες για την αντιμετώπιση του εκφοβισμού, οι οποίοι αναρτώνται σε εμφανές σημείο, ώστε να υπάρχει ένας «κοινός κώδικας» για τις προσδοκίες των μελών της τάξης μεταξύ τους και αποφασίζονται από κοινού οι πιθανές κυρώσεις για τη μη εφαρμογή τους.

Ο εκπαιδευτικός καταβάλλει γενικότερες προσπάθειες για βελτίωση του κοινωνικο-συναισθηματικού κλίματος της τάξης, μέσω της ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας. Ειδικότερα, έχει τη δυνατότητα να εργαστεί με δραστηριότητες του Αναλυτικού Προγράμματος, όπως: αξιοποίηση της λογοτεχνίας και της τέχνης, αφηγήσεις, παιχνίδια ρόλων, δραματοποίηση, προβολή βίντεο, χρήση των νέων τεχνολογιών, (για παράδειγμα διαδραστικά παιχνίδια μέσω Η/Υ), «ποιοτικοί κύκλοι συζήτησης» των μαθητών σε τακτά διαστήματα (π.χ. μια φορά την εβδομάδα). Σε σοβαρότερα και μεγαλύτερης έντασης περιστατικά, διαμορφώνονται «σχολικά δικαστήρια», που ασκούν κοινωνικό έλεγχο στους δράστες και επιβάλλουν κυρώσεις (Γαλανάκη, 2010).

6.3.5 Στο επίπεδο της ομάδας των συνομήλικων

Από «μέρος του προβλήματος» οι συνομήλικοι μετατρέπονται σε «μέρος της λύσης του προβλήματος». Εκπαιδεύονται κατάλληλα, ώστε να αναπτύσσουν δεξιότητες ενεργής ακρόασης, για να μπορούν να υποστηρίζουν τα θύματα και να αποδοκιμάζουν ανοιχτά και χωρίς ενδοιασμούς τον εκφοβισμό. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αμέτοχοι παρατηρητές του φαινομένου γίνονται σύμβουλοι και υποστηρικτές των θυμάτων. Επιπλέον, με την ανάθεση σε κάποιον μαθητή να γίνει φίλος μ' ένα θύμα, διαμορφώνονται φιλίες οι οποίες λειτουργούν ως «ασπίδα προστασίας» κατά του εκφοβισμού. Τέλος, επιλέγονται ορισμένοι μαθητές, ώστε να εκπαιδευτούν ως «διαμεσολαβητές» στις συγκρούσεις και ενθαρρύνονται να αναφέρουν τον εκφοβισμό στους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι θα πρέπει να εγγυηθούν την προστασία των θυμάτων (Γαλανάκη, 2010).

6.3.6 Στο επίπεδο του ατόμου (παιδιά και έφηβοι)

Στο επίπεδο αυτό, πραγματοποιούνται στοχευμένες παρεμβάσεις προς τους δράστες και τα θύματα. Στους δράστες παρέχεται η δυνατότητα συζήτησης και εκπαίδευση στην ενσυναίσθηση, στη διαχείριση του θυμού και στον αυτοέλεγχο. Επιπλέον, παρεμβάσεις αποτελούν και η μέθοδος της «μεριστής έγνοιας», η «αποενοχοποιητική προσέγγιση» ή «μέθοδος της υποστηρικτικής ομάδας», η επανορθωτική δικαιοσύνη, οι διάφορες κυρώσεις, όπως η στέρηση προνομίων, η αποβολή και η αλλαγή τάξης ή σχολείου. Ανάλογες παρεμβάσεις για τα θύματα είναι οι σοβαρές ατομικές συζητήσεις με αυτά, η εκπαίδευση στις κοινωνικές δεξιότητες, στη διεκδικητική συμπεριφορά και στην επίλυση συγκρούσεων (Γαλανάκη, 2010).

6.3.7 Κοινωνικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα πρόληψης του εκφοβισμού στη σχολική κοινότητα

Η ενότητα ολοκληρώνεται με τη συνοπτική αναφορά σε ένα πρόγραμμα πρόληψης και αντιμετώπισης του εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον, το οποίο, ενώ συνοπτολογίζει τη λογική των επιπέδων εφαρμογής που προαναφέρθηκαν, ταυτοχρόνως την υπερβαίνει, μετακινώντας το ενδιαφέρον από μία πολυεπίπεδη προσέγγιση στη δημιουργία ενός ισχυρού και συνεκτικού επικοινωνιακού δικτύου (Μυλωνάκου Κεκέ, 2014α, 2014β· Mylonakou – Keke, 2014, 2015).

Πρόκειται για ένα κοινωνικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα που διεξάγεται σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και επιδιώκει την πρόληψη του εκφοβισμού στη σχολική κοινότητα, κυρίως μέσα από την αντιμετώπιση των προσωπικών αντιλήψεων για την ετερότητα.

Η κεντρική ιδέα του Προγράμματος αυτού είναι ότι, αν μάθουμε να αποδεχόμαστε, να συνυπάρχουμε και να αλληλεπιδρούμε θετικά μ' αυτόν που θεωρούμε διαφορετικό από

εμάς, αναγνωρίζοντας και σεβόμενοι τη μοναδικότητα/διαφορετικότητα και την αξιοπρέπεια κάθε ανθρώπου, θα προλάβουμε την εκδήλωση εκφοβιστικών και άλλων αντικοινωνικών συμπεριφορών.

Το Πρόγραμμα έχει ως γενικό σκοπό την πρόληψη του εκφοβισμού και της βίας στη σχολική κοινότητα, μέσα από μία κοινωνικοπαιδαγωγική αντίληψη που επιδιώκει τη συγκρότηση, εδραίωση, ισχυροποίηση και αξιοποίηση ενός συστήματος αξιών, αρχών και πεποιθήσεων, ενός «κοινωνικοπαιδαγωγικού ήθους», το οποίο θα οδηγήσει σε έναν «συστημικό μετασχηματισμό» της κουλτούρας όλων των εμπλεκόμενων συστημάτων, του σχολείου, της οικογένειας, του ευρύτερου σχολικού περιβάλλοντος, της γειτονιάς και της κοινότητας. Μέσα από αυτήν τη νέα κοινωνικοπαιδαγωγική κουλτούρα αναπτύσσονται ισχυροί μηχανισμοί για την πρόληψη του εκφοβισμού στη σχολική κοινότητα.

Το κοινωνικοπαιδαγωγικό πρόγραμμα, προκειμένου να μεγιστοποιήσει τα αποτελέσματά του επιδιώκει οι συμμετέχοντες σε αυτό να είναι όσο το δυνατόν περισσότεροι από τους εμπλεκόμενους σε αυτά τα συστήματα [μαθητές, εκπαιδευτικοί, διευθυντές, άλλοι εργαζόμενοι στο σχολείο (προσωπικό καθαρισμού, κυλικείου κ.λπ.), γονείς, αδέρφια και γενικά όποια μέλη της οικογένειας ή του περιβάλλοντος των μαθητών επιθυμούν να συμμετέχουν στο πρόγραμμα, όπως και πρόσωπα από την τοπική κοινότητα, εκπρόσωποι φορέων ή απλοί ιδιώτες].

Το Πρόγραμμα δεν περιορίζεται στην ανάπτυξη δράσεων στα διάφορα επίπεδα (οικογένεια, κοινότητα κ.λπ.). Αντιμετωπίζει τους συμμετέχοντες ως αλληλεπιδρώντα συστήματα, που μεταξύ τους δημιουργούν ένα ισχυρό και συνεκτικό επικοινωνιακό δίκτυο το οποίο «μαθαίνει» συνεχώς, σύμφωνα με τη συστημική θεώρηση του P. Senge. Το δίκτυο φθάνει, μέσα από τη συνδυασμένη αξιοποίηση μεθοδολογικών διαδικασιών, σε αλλαγές στον τρόπο σκέψης και δράσης και στην προτυποποίηση ενεργειών που αποτρέπουν και προλαμβάνουν τις τάσεις για εκδήλωση αντικοινωνικών συμπεριφορών, όπως η περιθωριοποίηση, ο αποκλεισμός, η θυματοποίηση, ο εκφοβισμός και η βία. Τελικά, διαμορφώνεται και αναπτύσσεται ένα νέο κοινωνικοπαιδαγωγικό ήθος και μία «κουλτούρα» και, παράλληλα, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα, αλλά και η αποτελεσματικότητα του κοινωνικοπαιδαγωγικού ρόλου του σχολείου (Μυλωνάκου Κεκέ, 2014α, 2014β· Mylonakou – Keke, 2014, 2015).

Δραστηριότητα 4/Κεφάλαιο 6

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Συνήθως, στα διάφορα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού το σχολείο, κατά την εφαρμογή των δράσεων, υιοθετεί μια ολιστική-συστημική πολιτική κατά του εκφοβισμού. Τί θεωρείτε πως σημαίνει αυτό; Ποιοι εμπλέκονται στην περίπτωση εμφάνισης ενός περιστατικού ενδοσχολικής βίας και τί ενέργειες θεωρείτε ότι θα πρέπει να γίνουν στο επίπεδο του σχολείου, ώστε να μειωθούν τέτοιου είδους περιστατικά; Ανταλλάξτε απόψεις μέσω του forum.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται δύο βασικά Προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, τα οποία εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες του εξωτερικού. Τα προγράμματα αυτά συγκαταλέγονται στα πιο δημοφιλή και πιο αποτελεσματικά ως προς τη μείωση τέτοιων φαινομένων. Έτσι, οι εκπαιδευόμενοι θα έλθουν σε μια πρώτη επαφή με τις βασικές αρχές και επίπεδα δράσεων προγραμμάτων που εφαρμόζονται επιτυχώς στο εξωτερικό εδώ και αρκετά χρόνια.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη της ενότητας αυτής, θα είστε σε θέση να:

Προσδοκώμενα
αποτελέσματα

- Περιγράφετε τους βασικότερους άξονες λειτουργίας των σχολείων στις Η.Π.Α. τα οποία εντάσσονται στο κίνημα των «αποτελεσματικών σχολείων»
- Αναφέρετε και περιγράφετε τα πιο αποτελεσματικά και δημοφιλή προγράμματα αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού, τα οποία εφαρμόζονται σε αρκετές χώρες του εξωτερικού
- Αναλύετε τους στόχους, τα επίπεδα και τους άξονες εφαρμογής του προγράμματος Olweus της Νορβηγίας
- Προσδιορίζετε τους λόγους για τους οποίους είναι αποτελεσματικό το πρόγραμμα Olweus
- Προσδιορίζετε τον ρόλο που παίζει η στενή συνεργασία σχολείου και οικογένειας για την πρόληψη και αντιμετώπιση φαινομένων ενδοσχολικής βίας
- Αναλύετε το πρόγραμμα KiVa της Φινλανδίας ως προς τα βασικά επίπεδα εφαρμογής του, την ερευνητική του βάση, την αποτελεσματικότητά του, τις ηλικιακές ομάδες στις οποίες εφαρμόζεται
- Συγκρίνετε τα προγράμματα Olweus και KiVa ως προς τους άξονες και τους παράγοντες εφαρμογής τους.

- Πρόγραμμα αντιμετώπισης ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Η.Π.Α.
- Ευρώπη
- Διάσκεψη της Ουτρέχτης (1997)
- Πρόγραμμα Olweus
- Πρόγραμμα KiVa
- Στόχοι του προγράμματος
- Δράσεις σε επίπεδο σχολείου
- Δράσεις σε επίπεδο τάξης
- Δράσεις σε ατομικό επίπεδο

Έννοιες
κλειδιά

- Δράσεις σε επίπεδο κοινότητας
- Αποτελέσματα του Προγράμματος

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει δύο βασικές υποενότητες στις οποίες αναλύονται δύο βασικά προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού που εφαρμόζονται σε διάφορες χώρες του εξωτερικού. Στην πρώτη υποενότητα παρουσιάζεται και αναλύεται το πρόγραμμα OIweus της Νορβηγίας, ένα πρόγραμμα το οποίο έχει κερδίσει τη διεθνή αναγνώριση, ενώ στη δεύτερη υποενότητα παρουσιάζεται το πρόγραμμα KiVa της Φινλανδίας, ένα καινοτόμο πρόγραμμα που βασίζεται στην πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού και της βίας.

Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις

Εισαγωγή

Πολύ συχνά είναι, πλέον, τα περιστατικά σχολικής βίας και εκφοβισμού, τα οποία έρχονται στο φως της δημοσιότητας τόσο στην **Ευρώπη** όσο και στις **ΗΠΑ**. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που παρατηρείται στο σχολείο εδώ και πολλά χρόνια. Ωστόσο, το φαινόμενο αυτό απασχόλησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στη συνέχεια τις εθνικές κυβερνήσεις των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από το 1997 και έπειτα. Ειδικότερα, στη Διάσκεψη της Ουτρέχτης το 1997 έγινε διερεύνηση και αναζήτηση «των όρων, των εννοιών, της αιτιολογίας και της αντιμετώπισης του φαινομένου» (Αρτινοπούλου, 2001, σελ. 11).

Αναφορικά με τις **Η.Π.Α.**, πολλά από τα σχολεία τους εντάσσονται στο «Κίνημα των Αποτελεσματικών Σχολείων» (Effective Schools Movement) (Reynolds, 1997). Αυτά τα σχολεία υιοθετούν ορισμένα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στη μείωση των προβληματικών, επιθετικών και παραβατικών συμπεριφορών των μαθητών. Βασικοί άξονες λειτουργίας των αποτελεσματικών αυτών σχολείων είναι:

- Επαρκώς εκπαιδευμένοι παιδαγωγοί
- Αποτελεσματική εκπαιδευτική ηγεσία
- Υψηλής ποιότητας διδασκαλία
- Οργανωμένη και συστηματική γονεϊκή εμπλοκή.

(Ματσόπουλος, 2009).

Οι άξονες αυτοί θα μπορούσαν να υιοθετηθούν και από τα ελληνικά σχολεία, αφού, βέβαια, ληφθεί υπόψη και η κουλτούρα του ελληνικού σχολείου. Επίσης, η ύπαρξη μιας γενικότερης φιλοσοφίας με στόχο την αλλαγή του σχολείου και του κλίματος που κυριαρχεί σε αυτό είναι σημαντική. Η φιλοσοφία αυτή θα τροφοδοτεί τους εκπαιδευτικούς με τρόπους σκέψης σχετικά με τα προβλήματα συμπεριφοράς και επιθετικότητας και θα τους καθοδηγεί στην εξεύρεση πρακτικών εφαρμογών και λύσεων. Επίσης, αυτή η φιλοσοφία θα είναι δυνατό να παρέχει υποστήριξη σε στοχευμένες παρεμβάσεις στα αίτια του προβλήματος και όχι στα συμπτώματα, τα

οποία συνήθως είναι η κορυφή του παγόβουνου ενός βαθύτερου προβλήματος συμπεριφορών.

Στα συστήματα που έχουν αναπτυχθεί για την αντιμετώπιση της βίας σε **ευρωπαϊκό επίπεδο**, βασικό ρόλο παίζει η στενή συνεργασία σχολείου και οικογένειας με στόχο την έγκαιρη ενημέρωση των μελών της οικογένειας (όχι μόνο των γονέων) και την ενδυνάμωση και συστηματική υποστήριξη των σχέσεων σχολείου-σπιτιού για την προστασία των παιδιών, ειδικά αυτών που είναι σε κίνδυνο είτε να εκδηλώσουν είτε να υποστούν παραβατικές συμπεριφορές (Μυλωνάκου – Κεκέ, 2009). Σε σχετικά ευρωπαϊκά προγράμματα (αλλά και σε ορισμένα ελληνικά) το σχολείο αντιμετωπίζεται ως κοινότητα που φροντίζει για όλα τα μέλη της (μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς) και το πρόβλημα της ενδοσχολικής βίας αντιμετωπίζεται συστημικά, δίνοντας ιδιαίτερη βαρύτητα στην ενδυνάμωση των παραγόντων και των στοιχείων εκείνων που ενισχύουν το παιδί, όπως η απόκτηση και η ενίσχυση συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων (Babalís et al., 2013· Mylonakou – Keke, 2012).

Λόγω, λοιπόν, της διεθνούς έκρηξης του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού τα τελευταία χρόνια, το φαινόμενο αυτό έτυχε ιδιαίτερης επιστημονικής μελέτης, κυρίως κατά την τελευταία εικοσαετία και ιδίως στις σκανδιναβικές και βορειοδυτικές ευρωπαϊκές χώρες, με αποτέλεσμα να εκπονηθούν ολοκληρωμένα προγράμματα παρέμβασης και μέθοδοι προστασίας των παιδιών-θυμάτων.

Ειδικότερα, τα εθνικά και διεθνή όργανα που ασχολούνται με την εφαρμογή εκπαιδευτικών πολιτικών και πολιτικών προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, επισήμαναν την ανάγκη εκπόνησης αφενός προληπτικών μέτρων και αφετέρου δημιουργίας μηχανισμών ανταπόκρισης σε τέτοιου είδους συμπεριφορές και φαινόμενα, δίνοντας πρωτεύοντα ρόλο στους ίδιους τους μαθητές.

Η θωράκιση των σχολείων απέναντι σε διάφορες μορφές βίας μεταξύ μαθητών συνδέεται τόσο σε θεωρητικό επίπεδο όσο και σε εφαρμοσμένα προγράμματα με την ενδυνάμωση των θεσπισμένων κανόνων των σχολείων σε δημοκρατικά πλαίσια, τη διαρκή επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, την έμφαση σε επικοινωνιακές και συμμετοχικές διαδικασίες των μαθητών στη λήψη αποφάσεων, την εμπλοκή και τη συμμετοχή ολόκληρης της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων) στον σχεδιασμό ενεργειών που θα ενισχύουν την αίσθηση ασφάλειας στο σχολείο, την αξιοποίηση ειδικών ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας και την υιοθέτηση ειδικών μεθόδων και τεχνικών διαχείρισης διαφόρων προβλημάτων, όπως οι διαδικασίες επίλυσης συγκρούσεων, η ενεργοποίηση «ομότιμων μεσολαβητών» κ.ά. Στη «Μελέτη για τη Βία κατά των Παιδιών» που εκπονήθηκε από τον ΟΗΕ το 2006 περιλαμβάνεται ειδικό κεφάλαιο για τη σχολική βία και συστήνονται στις κυβερνήσεις ορισμένα μέτρα που χρειάζεται να ληφθούν, προκειμένου τα σχολεία να ενεργούν προληπτικά κατά της σχολικής βίας και να παρεμβαίνουν αποτελεσματικά για την προστασία των παιδιών-θυμάτων.

Επίσης, το Συμβούλιο της Ευρώπης, μέσω της αρμόδιας Διεύθυνσής του για θέματα Παιδείας, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στη χάραξη κατευθύνσεων και στην έκδοση πρακτικών οδηγιών για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και του σχολικού εκφοβισμού. Χαρακτηριστικό είναι το πρόγραμμα που ανέπτυξε το 2004 με στόχο τη δημιουργία ενός «Ευρωπαϊκού Καταστατικού Χάρτη για Δημοκρατικά Σχολεία Χωρίς Βία», ο οποίος συντάχθηκε με τη συνεργασία μαθητών 26 σχολείων από 19 χώρες. Το Συμβούλιο της Ευρώπης, επίσης, παρήγαγε το 2006 έναν «Πρακτικό Οδηγό για την Δημοκρατική Διακυβέρνηση των Σχολείων» (Democratic Governance of Schools). Ο Οδηγός αυτός περιλαμβάνει ορισμένες αρχές, μεθόδους και καλές πρακτικές για την εφαρμογή των αρχών της δημοκρατίας στον χώρο του σχολείου, ενώ θεωρείται ως ένα βασικό εργαλείο για την αντιμετώπιση της βίας και την εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας των σχολείων. Σε αυτόν τον Οδηγό τονίζεται, μεταξύ άλλων, η ανάγκη της επιμόρφωσης και καθοδήγησης των εκπαιδευτικών, ώστε το σχολείο να δημιουργεί ευκαιρίες συμμετοχής των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω της έκφρασης των απόψεών τους και της υιοθέτησης επικοινωνιακών στρατηγικών που προάγουν τον διάλογο, την επίτευξη συμφωνιών, τη συνεργασία και ενισχύουν τις διαδικασίες επίλυσης συγκρούσεων.

Στις πρακτικές για την πρόληψη και καταπολέμηση της σχολικής βίας, που έχουν εφαρμοστεί από πλειάδα φορέων διεθνώς, περιλαμβάνονται και ενέργειες Συνηγόρων του Παιδιού σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες (όπως και στην περίπτωση της Ελλάδας), όπως έρευνες, έκδοση εκπαιδευτικού και ενημερωτικού υλικού και προτάσεις προς τις κυβερνήσεις για την εκπόνηση προγραμμάτων. Μέσω των ενεργειών αυτών επιδιώκεται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και η οργάνωση των σχολικών μονάδων με τρόπο τέτοιο που να διασφαλίζει τη συμμετοχή εκπαιδευτικών, ειδικών ψυχικής υγείας και κοινωνικής πρόνοιας και των ίδιων των μαθητών στην πρόληψη, αλλά και στη διαχείριση περιστατικών σχολικής βίας, έτσι ώστε να υπάρχει ουσιαστική παρέμβαση για την προστασία των θυμάτων και την αποτροπή επανάληψης παρόμοιων περιστατικών. Σε αρκετές χώρες της Ευρώπης (π.χ. Νορβηγία, Δανία, Γαλλία, Ιρλανδία, Βρετανία κ.α.) οι εισηγήσεις των Συνηγόρων του Παιδιού βασίστηκαν στις προτάσεις και τις απόψεις και των μαθητών, σχετικά με την αντιμετώπιση της βίας και του σχολικού εκφοβισμού, τις οποίες είχαν διερευνήσει με διάφορους τρόπους προηγουμένως. Αξιοσημείωτο είναι, τέλος, το γεγονός ότι σε αρκετές χώρες της Ευρώπης έχουν συγκροτηθεί ειδικές επιστημονικές επιτροπές για τη μελέτη του φαινομένου της σχολικής βίας και την εισήγηση θεσμικών μέτρων για την αντιμετώπισή του.

6.4.1 Το Πρόγραμμα Olweus της Νορβηγίας

Ο «πρωτοπόρος» της μελέτης της ενδοσχολικής βίας είναι ο Dan Olweus. Ο D. Olweus είναι καθηγητής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο του Μπέργκεν στη Νορβηγία. Για περισσότερα από 35 χρόνια έχει αναπτύξει ερευνητική εργασία και προγράμματα

παρέμβασης στον τομέα του φαινομένου του εκφοβισμού/θυματοποίησης μεταξύ των παιδιών και των νέων στο σχολείο. Ασχολήθηκε αρχικά με τη βία στις Σκανδιναβικές χώρες. Στη συνέχεια ασχολήθηκε με τη βία στην υπόλοιπη Ευρώπη, επιχειρώντας να καταγράψει την εμφάνιση του φαινομένου και των σχετικών περιστατικών. Στις αρχές τις δεκαετίας του '90 παρουσίασε το δικό του πρόγραμμα για την αντιμετώπιση της βίας (Olweus Bullying Prevention Program - OBPP), το οποίο ξεκίνησε να εφαρμόζεται σε πολλές χώρες.

Η εφαρμογή του προγράμματος αυτού στη Νορβηγία οδήγησε σε σχεδόν 50% μείωση του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης (Γαλανάκη, 2010). Είναι δεδομένο ότι το πρόγραμμα του Olweus κατά του σχολικού εκφοβισμού έχει κερδίσει τη διεθνή αναγνώριση. Μεταξύ άλλων διακρίσεων, το πρόγραμμα αυτό επιλέχθηκε ως ένα πολλά υποσχόμενο πρόγραμμα από το Κέντρο για τη Μελέτη και την Πρόληψη της Βίας του Πανεπιστημίου του Κολοράντο. Επιπλέον, είναι το μόνο πρόγραμμα καταπολέμησης διαφόρων μορφών «προβληματικής συμπεριφοράς στο σχολείο» που προτάθηκε για συνεχή εφαρμογή από μια νορβηγική επιτροπή εμπειρογνομόνων, η οποία αξιολόγησε 55 διαφορετικά τρέχοντα προγράμματα στα νορβηγικά σχολεία το έτος 2000. Συνεπώς, με παραπάνω από 35 έτη επιστημονικής έρευνας κι επιτυχούς εφαρμογής σε όλον τον κόσμο, το παραπάνω πρόγραμμα αντιμετωπίζει επιτυχώς τη σχολική βία και τον εκφοβισμό.

Αναλυτικότερα, στο πρόγραμμα αυτό συμμετέχουν μαθητές, αλλά και ενήλικες. Είναι σχεδιασμένο για μαθητές 5 έως 15 ετών, ωστόσο οι έρευνες έχουν δείξει ότι είναι εξίσου αποτελεσματικό και σε μαθητές λυκείου με κάποια σχετική προσαρμογή του. Όλοι οι μαθητές συμμετέχουν στις περισσότερες πτυχές και δράσεις του προγράμματος, ενώ οι μαθητές που αποτελούν τους «θύτες» ή τα «θύματα» λαμβάνουν επιπλέον εξατομικευμένη παρέμβαση.

A. Οι Στόχοι του Προγράμματος

Το πρόγραμμα του Olweus σχεδιάστηκε για να βελτιώσει τις σχέσεις συνομήλικων και να καταστήσει τα σχολεία ασφαλέστερα, μεταμορφώνοντάς τα σε θετικούς χώρους, όπου οι μαθητές θα έχουν απεριόριστες ευκαιρίες να μάθουν και να αναπτυχθούν. Οι στόχοι του προγράμματος περιλαμβάνουν:

- τη μείωση των υφιστάμενων προβλημάτων εκφοβισμού μεταξύ των μαθητών
- την πρόληψη των νέων περιστατικών σχολικής βίας και εκφοβισμού
- την επίτευξη καλύτερης σχέσης συνομήλικων στα σχολεία.

Το Πρόγραμμα του Olweus βασίζεται σε τέσσερις βασικές αρχές. Οι ενήλικες στο σχολείο θα πρέπει:

- (1) Να δείχνουν πραγματικό και θερμό ενδιαφέρον, συμμετέχοντας στη ζωή των μαθητών
- (2) Να θέτουν ξεκάθαρα και σταθερά όρια για τη μη αποδεκτή συμπεριφορά

(3) Όταν παραβιάζονται οι κανόνες από τα παιδιά, να χρησιμοποιούν μη σωματικές και μη εχθρικές επιπτώσεις για αυτά

(4) Να λειτουργούν ως θετικά πρότυπα.

Οι αρχές αυτές απορρέουν, κυρίως, από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για την τροποποίηση προβληματικών συμπεριφορών και ιδιαίτερα των επιθετικών. Στη συνέχεια αναλύονται οι δράσεις του Προγράμματος Olweus στα επίπεδα του σχολείου, της τάξης, του ατόμου, αλλά και της κοινότητας.

B. Δράσεις σε επίπεδο σχολείου

Οι δράσεις και οι ενέργειες του προγράμματος στο επίπεδο του σχολείου είναι οι εξής:

B.1 Συντονιστική Επιτροπή Πρόληψης Σχολικού Εκφοβισμού (Bullying Prevention Coordinating Committee – BPCC)

Η επιτροπή αυτή είναι μια βασική και σημαντική επιτροπή, η οποία είναι υπεύθυνη για τη διασφάλιση της εφαρμογής όλων των δράσεων και ενεργειών του προγράμματος στο σχολείο. Αποτελείται από αντιπροσώπους τόσο από το σχολείο όσο και από την ευρύτερη κοινότητα. Αποτελείται, συνήθως, από 8-15 μέλη, συμπεριλαμβανομένου του διευθυντή του σχολείου, ενός δασκάλου/καθηγητή από την κάθε τάξη, ενός σχολικού συμβούλου ή/και επαγγελματία ψυχικής υγείας, ενός εκπροσώπου από το μη-διδασκτικό προσωπικό (για παράδειγμα, ενός οδηγού λεωφορείου ή ενός εργαζομένου στο κυλικείο του σχολείου κ.λπ.), ενός ή δύο γονέων, ενός εκπροσώπου από την κοινότητα (για παράδειγμα, ενός εργαζομένου σε οργανισμούς που λειτουργούν μετά το σχολείο) ή στην οργάνωση νεολαίας και άλλων εργαζομένων από το προσωπικό του σχολείου, που ενδεχομένως να φέρουν κάποια ιδιαίτερη εμπειρία (για παράδειγμα μια νοσοκόμα, κ.ά.). Ανάλογα με την περίπτωση, ένας ή δύο εκπρόσωποι των μαθητών μπορούν να συμμετέχουν στην επιτροπή. Σαν μια εναλλακτική πρόταση, μια ξεχωριστή συμβουλευτική επιτροπή των μαθητών μπορεί να δημιουργηθεί, για να εξασφαλίσει την ουσιαστική συμμετοχή των μαθητών στον σχεδιασμό και την υλοποίηση του προγράμματος.

Στις αρμοδιότητες της επιτροπής συμπεριλαμβάνονται η παρακολούθηση ενός εντατικού διήμερου σεμιναρίου από έναν πιστοποιημένο εκπαιδευτή του προγράμματος Olweus, η ανάπτυξη ενός σχεδίου εφαρμογής του προγράμματος στο συγκεκριμένο σχολείο, η κοινοποίηση του σχεδίου αυτού στο προσωπικό, στους γονείς και στους μαθητές, ο συντονισμός του προγράμματος με άλλες προσπάθειες για πρόληψη και παρέμβαση στο σχολείο, η απόκτηση συνεχούς ανατροφοδότησης από το προσωπικό, τους γονείς και τους μαθητές σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος και οι αναγκαίες προσαρμογές του στο πρόγραμμα του σχολείου. Η εκπροσώπηση του προγράμματος στην ευρύτερη κοινότητα είναι άλλη μια από τις αρμοδιότητες της επιτροπής (Olweus et al., 2007). Τέλος, η επιτροπή συνεδριάζει τακτικά καθ' όλη τη

διάρκεια εφαρμογής του προγράμματος (τουλάχιστον μία φορά τον μήνα κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του).

B.2 Κατάρτιση και συμβουλευτικές υπηρεσίες

Εκτός από την διήμερη εκπαίδευση που προβλέπεται για τα μέλη της επιτροπής, ένας πιστοποιημένος εκπαιδευτής του προγράμματος Olweus παρέχει για τουλάχιστον ένα έτος τηλεφωνικές ή δια ζώσης συμβουλευτικές υπηρεσίες στον συντονιστή του προγράμματος, για να εξασφαλιστεί η πιστότητα του μοντέλου και για να επιλυθούν τρέχοντα ζητήματα. Πριν από την έναρξη εφαρμογής του προγράμματος, μέλη της συντονιστικής επιτροπής (συχνά και με τη βοήθεια του εκπαιδευτή) παρέχουν κατάρτιση μιας ημέρας σε όλο το προσωπικό του σχολείου. Μπορούν επίσης να πραγματοποιηθούν συμπληρωματικές επιμορφώσεις, οι οποίες εστιάζουν σε συγκεκριμένα θέματα (π.χ. στον διαδικτυακό εκφοβισμό), όπως επίσης και ετήσιες επιμορφώσεις για το νέο προσωπικό του σχολείου.

B.3 Διανομή του ερωτηματολογίου Olweus

Το ερωτηματολόγιο Olweus για τον σχολικό εκφοβισμό είναι ένα πιστοποιημένο ερωτηματολόγιο το οποίο διερευνά και αξιολογεί τις εμπειρίες των μαθητών και τις προθέσεις/απόψεις τους σχετικά με συμπεριφορές εκφοβισμού (Olweus, 2007). Το ερωτηματολόγιο αυτό χορηγείται πριν από την εφαρμογή του προγράμματος, συνήθως ανώνυμα, σε μαθητές που φοιτούν από την τρίτη τάξη του Δημοτικού έως την τρίτη τάξη του Λυκείου. Στη συνέχεια, διανέμεται σε τακτά (συνήθως ετήσια) χρονικά διαστήματα. Το ερωτηματολόγιο παρέχει λεπτομερή ορισμό του εκφοβισμού και, μεταξύ άλλων ερωτημάτων, ζητά από τους μαθητές να αποκαλύψουν τη συχνότητα με την οποία έχουν βιώσει ή συμμετάσχει σε περιστατικά εκφοβισμού το τελευταίο δίμηνο. Το τρέχον ερωτηματολόγιο, το οποίο χρησιμοποιείται στις Ηνωμένες Πολιτείες, περιέχει 40 τυποποιημένες ερωτήσεις, μεταξύ των οποίων και ορισμένες νέες ερωτήσεις που αφορούν στις εμπειρίες των μαθητών σχετικά με τον εκφοβισμό στον κυβερνοχώρο. Έτσι, παράγονται εκθέσεις σε τακτική βάση με τα ευρήματα για τα σχολεία, οι οποίες παρέχουν λεπτομερείς πληροφορίες (σε πίνακες, γραφήματα και κείμενα), αναλύοντας τα ευρήματα αυτά για το κάθε φύλο και την κάθε τάξη ξεχωριστά. Τα σχολεία χρησιμοποιούν τα αποτελέσματα αυτά για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των μαθητών, του προσωπικού και των γονέων σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό. Τα αποτελέσματα χρησιμεύουν, επίσης, στη δημιουργία συγκεκριμένων σχεδιασμών υλοποίησης του προγράμματος Olweus, ενώ, παράλληλα, βοηθούν και στην αξιολόγηση των αλλαγών σε όλες τις τάξεις, σε αγόρια και κορίτσια, με την πάροδο του χρόνου.

B.4 Ομάδες συζήτησης προσωπικού

Οι δάσκαλοι/καθηγητές και το υπόλοιπο προσωπικό του σχολείου συναντώνται σε τακτική βάση, διαμορφώνοντας ομάδες συζήτησης, ώστε να πληροφορηθούν και να ανταλλάξουν απόψεις και προτάσεις σχετικά με το πρόγραμμα Olweus και να προβληματιστούν σχετικά με τις προσπάθειες που γίνονται στο σχολείο για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Οι ομάδες αυτές αποτελούνται συνήθως το πολύ από 15 εργαζομένους του σχολείου και καθοδηγούνται από ένα μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής. Συνιστάται σε αυτούς να συναντώνται τουλάχιστον μία φορά τον μήνα κατά το πρώτο έτος εφαρμογής του προγράμματος και λιγότερο συχνά μετά το πρώτο έτος.

B.5 Σχολικοί κανόνες και θετικές και αρνητικές επιπτώσεις τήρησής τους ή μη

Τα σχολεία καλούνται να υιοθετήσουν τέσσερις συγκεκριμένους κανόνες σχετικά με τον εκφοβισμό:

1. Δεν θα εκφοβίζουμε τους άλλους
2. Θα προσπαθήσουμε να βοηθήσουμε τους μαθητές που εκφοβίζονται
3. Θα προσπαθήσουμε να εντάξουμε μαθητές που για κάποιον λόγο έχουν αποκλειστεί/απομονωθεί
4. Αν γνωρίζουμε ότι κάποιος είναι θύμα σχολικού εκφοβισμού, θα το αναφέρουμε σε έναν ενήλικα στο σχολείο και σε έναν ενήλικα στο σπίτι.

Οι κανόνες αυτοί καλύπτουν τόσο τις άμεσες όσο και τις έμμεσες μορφές σχολικού εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής απομόνωσης και του σκόπιμου αποκλεισμού από την ομάδα των συνομηλίκων (Olweus & Limber, 2007). Οι κανόνες συζητώνται με τους μαθητές και τους γονείς και αναρτώνται σε όλους τους χώρους του σχολείου. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί και το λοιπό προσωπικό του σχολείου διδάσκονται τρόπους συνεπούς εφαρμογής των θετικών και αρνητικών συνεπειών που επιφέρει η εφαρμογή ή μη των κανόνων αυτών, με απώτερο στόχο την ενίσχυση των κανόνων.

Τέλος, τα σχολεία ενθαρρύνονται στη διάχυση μηνυμάτων πρόληψης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού σε όλο το πρόγραμμα σπουδών.

B.6 Εποπτικό Σύστημα

Σε κάθε σχολείο η συντονιστική επιτροπή αξιολογεί και βελτιώνει το εποπτικό σύστημα του σχολείου με στόχο τη μείωση του σχολικού εκφοβισμού. Αυτή η αξιολόγηση περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των «θερμών σημείων» στα οποία λαμβάνει χώρα ο εκφοβισμός βάσει των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου. Περιλαμβάνει, επίσης, την ανάπτυξη στρατηγικών για την αύξηση της εποπτείας στα συνήθη «θερμά σημεία», την ανάπτυξη μέσων για τον εντοπισμό και την καταγραφή εκφοβιστικών συμβάντων, την αξιολόγηση των στάσεων και των εποπτικών δεξιοτήτων των ενηλίκων και την αξιολόγηση της χωροταξικής διάταξης του σχολείου για τη μείωση του εκφοβισμού.

B.7 Σχολική εναρκτήρια εκδήλωση

Κάθε σχολείο ξεκινά το μαθητικό του πρόγραμμα με μια εκδήλωση σχεδιασμένη με σκοπό να επιδρά εξατομικευμένα. Η εκδήλωση αυτή έχει ως στόχο να αυξήσει τα επίπεδα της ευαισθητοποίησης σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό και τη βία, να παρουσιάσει το πρόγραμμα του Olweus στους μαθητές και να αποσαφηνίσει τους κανόνες και τις διαδικασίες που σχετίζονται με τη σχολική βία και τον εκφοβισμό. Τα σχολεία παροτρύνονται να διοργανώνουν μια εκδήλωση κάθε χρονιά, για να παρουσιάζουν το πρόγραμμα στους νέους μαθητές και για να υπενθυμίζουν στους ήδη φοιτούντες μαθητές τις προσπάθειες του σχολείου για την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού.

B.8 Γονεϊκή εμπλοκή

Οι γονείς θεωρούνται σημαντικοί εταίροι για την πρόληψη και την παρέμβαση σε θέματα σχολικού εκφοβισμού. Συμμετέχουν στο πρόγραμμα με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης της υπηρεσίας τους στη συντονιστική επιτροπή του σχολείου, της παρακολούθησης και συμμετοχής τους στην εναρκτήρια εκδήλωση και σε γονεϊκές συναντήσεις στο επίπεδο του σχολείου και στην τακτική λήψη πληροφοριών σχετικά με τον εκφοβισμό και την εφαρμογή του προγράμματος Olweus, μέσω φυλλαδίων, ενημερωτικών δελτίων, εκδηλώσεων και διαδικτυακών πινάκων ανακοινώσεων.

Γ. Δράσεις σε επίπεδο τάξης

Υπάρχουν τρία επίπεδα εφαρμογής του προγράμματος Olweus στη σχολική τάξη.

Γ.1 Ανάρτηση και επιβολή των κανόνων κατά του σχολικού εκφοβισμού

Οι εκπαιδευτικοί συζητούν διεξοδικά με τους μαθητές τους (για παράδειγμα, στις συνεδριάσεις στην τάξη) τους κανόνες σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό, για να βεβαιωθούν ότι οι μαθητές έχουν κατανοήσει τη σημασία τους. Οι κανόνες αυτοί καλύπτουν τόσο τις άμεσες όσο και τις πιο έμμεσες μορφές σχολικού εκφοβισμού, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής απομόνωσης και του σκόπιμου αποκλεισμού από την ομάδα των συνομηλίκων (Olweus & Limber, 2007). Οι κανόνες αναρτώνται σε κάθε τάξη για ευκολότερη αναφορά και επιβάλλονται με την εφαρμογή θετικών ή αρνητικών συνεπειών στους μαθητές. Αυτό το κοινό κανονιστικό πλαίσιο δίνει στους μαθητές, στους γονείς και σε άλλους ένα μήνυμα ότι το σχολείο έχει μια ενιαία και συντονισμένη πολιτική για την καταπολέμηση του εκφοβισμού. Οι κανόνες αυτοί θα πρέπει να είναι ένα ανεξάρτητο τμήμα της πολιτικής για την πειθαρχία στο σχολείο (Olweus & Limber, 2007).

Γ.2 Μαθητικά συμβούλια

Ένα σημαντικό στοιχείο του προγράμματος Olweus είναι τα τακτικά (εβδομαδιαία) συμβούλια της τάξης, στα οποία εκπαιδευτικοί και μαθητές συζητούν θέματα σχετικά με τον σχολικό εκφοβισμό. Σκοπός των συναντήσεων αυτών είναι η οικοδόμηση της συνοχής της τάξης, η συζήτηση σχετικά με τους κανόνες για τον εκφοβισμό και τις θετικές και αρνητικές επιπτώσεις στις περιπτώσεις που τηρούνται ή όχι. Επιπλέον, τέτοια συμβούλια βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν τον ρόλο τους στην πρόληψη και τον τερματισμό του σχολικού εκφοβισμού και να αναπτύξουν στρατηγικές επίλυσης προβλημάτων σχετικών με τη βία και τον εκφοβισμό. Στο πλαίσιο των συναντήσεων αυτών, οι μαθητές συμμετέχουν σε παιχνίδια ρόλων, τα οποία έχουν ως στόχο να τους βοηθήσουν στην οικοδόμηση της ενσυναίσθησης και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων οπτικής των γεγονότων από διαφορετικές πλευρές. Επιπρόσθετα, μέσω των παιχνιδιών αυτών οι μαθητές εξασκούνται στην εξεύρεση ειρηνικών και θετικών λύσεων για περιστατικά εκφοβισμού.

Γ.3 Συναντήσεις στην τάξη με τους γονείς

Μέσα στο πλαίσιο της σχολικής τάξης, οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνονται να διοργανώνουν διάφορες συναντήσεις με τους γονείς των μαθητών της τάξης. Σκοπός των συναντήσεων αυτών είναι να κατανοήσουν οι γονείς τα προβλήματα που σχετίζονται και προκύπτουν από τον σχολικό εκφοβισμό και τους τρόπους με τους οποίους το σχολείο τα αντιμετωπίζει μέσω του προγράμματος Olweus. Βασική συνιστώσα των συναντήσεων αυτών είναι και η ανάδειξη της σπουδαιότητας της γονεϊκής συμβολής και συμμετοχής στο πρόγραμμα. (Olweus & Limber, 2007). Τέτοιες συναντήσεις μπορούν, επίσης, να βοηθήσουν στην οικοδόμηση ουσιαστικών σχέσεων με τον δάσκαλο και στην ενδυνάμωση των σχέσεων μεταξύ των γονέων.

Δ. Δράσεις σε ατομικό επίπεδο

Υπάρχουν διάφορες συνιστώσες στο ατομικό επίπεδο εφαρμογής του προγράμματος Olweus.

Πρώτον, το προσωπικό ενθαρρύνεται, ώστε να εντατικοποιήσει την επιτήρηση των μαθητών, ιδιαίτερα στα σημεία που συμβαίνουν συνήθως τέτοια περιστατικά («θερμά σημεία») όπως, επίσης, και να επιτηρεί περισσότερο μαθητές οι οποίοι είναι γνωστοί για την εμπλοκή τους σε συμβάντα εκφοβισμού.

Δεύτερον, όλο το προσωπικό εκπαιδεύεται σε ειδικές και συγκεκριμένες διαδικασίες παρέμβασης σε περιπτώσεις σχολικής βίας ή εκφοβισμού. Οι διαδικασίες αυτές περιλαμβάνουν εκτενείς συνομιλίες τόσο με τον μαθητή που έχει εκφοβιστεί ή που υπάρχουν υπόνοιες ότι είναι θύμα εκφοβισμού όσο και με τον γονιό του. Παρόμοιες συζητήσεις πραγματοποιούνται τόσο με το παιδί που είναι ύποπτο για εκφοβιστικές συμπεριφορές όσο και με τους γονείς του. Δίνεται, επίσης, ένα σαφές μήνυμα ότι ο εκφοβισμός θα τερματιστεί και ότι η κατάσταση θα παρακολουθείται στενά (Olweus & Limber, 2007). Συνήθως, συνιστάται η συνάντηση με τον/τους μαθητή/ές που

συμμετείχαν στο συμβάν και τους γονείς τους να πραγματοποιείται από τον δάσκαλο/καθηγητή ή τον εργαζόμενο του σχολείου, ο οποίος έχει τη στενότερη σχέση με αυτούς.

Τέλος, τα σχολεία ενθαρρύνονται, ώστε να συνεργάζονται τόσο με τους γονείς όσο και με επαγγελματίες ψυχικής υγείας για την ανάπτυξη εξατομικευμένων σχεδίων, ανάλογα με την περίπτωση, ώστε να παρέχουν υποστήριξη στους μαθητές που έχουν υποστεί εκφοβισμό, όπως επίσης και να διορθώσουν τη συμπεριφορά των μαθητών οι οποίοι προκάλεσαν κάποιο περιστατικό ενδοσχολικής βίας ή εκφοβισμού.

Ε. Δράσεις σε επίπεδο Κοινότητας

Αναγνωρίζοντας ότι η βία και ο εκφοβισμός δε σταματούν στις πόρτες του σχολείου, τα μέλη της συντονιστικής επιτροπής καλούνται να εντάξουν σε αυτήν ένα ή περισσότερα μέλη από την κοινότητα, να αναζητήσουν τρόπους με τους οποίους τα μέλη της κοινότητας να μπορούν να στηρίξουν το πρόγραμμα πρόληψης και αντιμετώπισης του σχολικού εκφοβισμού και να συνεργαστούν για τη διάδοση μηνυμάτων και στρατηγικών πρόληψης του εκφοβισμού πέρα από το σχολείο, εκεί όπου συγκεντρώνονται και συχνάζουν τα παιδιά και η νεολαία.

ΣΤ. Τα Αποτελέσματα του Προγράμματος

Οι στατιστικές δείχνουν πως η επιτυχής εφαρμογή του προγράμματος Olweus μπορεί να μειώσει τον σχολικό εκφοβισμό. Στα αποτελέσματα, λοιπόν, του προγράμματος περιλαμβάνονται:

- Μείωση κατά 50%, ή ακόμη περισσότερο, στις αναφορές μαθητών-θυμάτων ή εκφοβισμού άλλων μαθητών. Οι εκτιμήσεις των συνομηλίκων και των εκπαιδευτικών σχετικά με προβλήματα εκφοβισμού έδωσαν παρόμοια αποτελέσματα
- Σημαντικές μειώσεις στις αναφορές των μαθητών για γενικές αντικοινωνικές συμπεριφορές, όπως σχολικός εκφοβισμός, βανδαλισμοί, σχολική βία, πάλη, κλοπή και σκασιαρχείο
- Σημαντικές βελτιώσεις στο κοινωνικό κλίμα της τάξης όπως φαίνεται από τις αναφορές των μαθητών, περισσότερες θετικές κοινωνικές σχέσεις και πιο θετικές στάσεις απέναντι στην σχολικές εργασίες και γενικότερα στο σχολείο
- Σημαντικότερη υποστήριξη για τους μαθητές που είναι θύματα εκφοβισμού και ισχυρότερες και αποτελεσματικότερες παρεμβάσεις για τους μαθητές που προκαλούν φαινόμενα σχολικού εκφοβισμού.

Σχετικά βίντεο για το Πρόγραμμα Olweus μπορείτε να δείτε εδώ: <http://www.clemson.edu/olweus/video.html#all>

6.4.2 Το Πρόγραμμα KiVa της Φινλανδίας

Το Πρόγραμμα KiVa της Φινλανδίας (<http://www.kivaprogram.net/>) είναι ένα καινοτόμο πρόγραμμα βασισμένο στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού και της βίας. Αναπτύχθηκε βασιζόμενο σε νέες έρευνες σχετικά με τον εκφοβισμό και τους μηχανισμούς του.

A. Η πρόληψη, παρέμβαση και παρακολούθηση του φαινομένου

Το πρόγραμμα KiVa είναι ένα πρόγραμμα βασισμένο σε στοιχεία για την πρόληψη του εκφοβισμού και για την αποτελεσματική αντιμετώπισή του. Είναι γεγονός πως η πρόληψη είναι ζωτικής σημασίας, αλλά και η αντιμετώπιση είναι εξίσου σημαντική, καθώς μόνο οι προσπάθειες πρόληψης δεν θα κάνουν τον εκφοβισμό να εξαφανιστεί μια για πάντα. Θα πρέπει να υπάρξουν εργαλεία τα οποία θα χρησιμοποιηθούν στην περίπτωση εμφάνισης ενός περιστατικού σχολικού εκφοβισμού. Μια τρίτη πτυχή του προγράμματος KiVa είναι η συνεχής παρακολούθηση της κατάστασης στο εκάστοτε σχολείο και των αλλαγών που λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω διαδικτυακών εργαλείων που συμπεριλαμβάνονται στο πρόγραμμα KiVa. Τα εργαλεία αυτά παρέχουν ετήσια ενημέρωση για κάθε σχολείο ξεχωριστά σχετικά με την εφαρμογή του προγράμματος και τα αποτελέσματα που προκύπτουν από αυτή.

B. Τα βασικά επίπεδα του προγράμματος

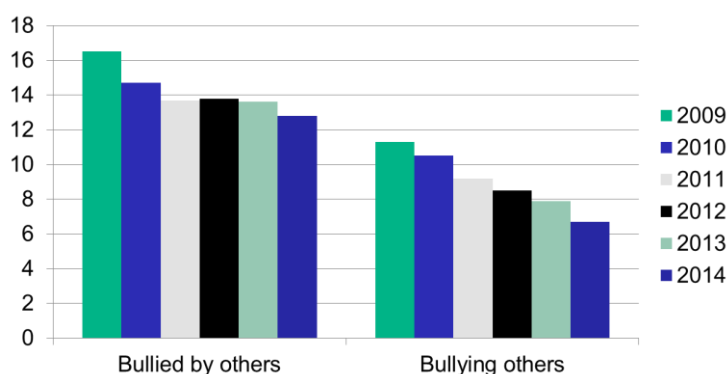
Το Πρόγραμμα KiVa περιλαμβάνει τόσο καθολικές όσο και εξειδικευμένες δράσεις. Οι καθολικές δράσεις, όπως το πρόγραμμα σπουδών (μαθήματα και διαδικτυακά παιχνίδια), απευθύνονται σε όλους τους μαθητές και εστιάζουν, κυρίως, στην πρόληψη του εκφοβισμού. Οι εξειδικευμένες ενέργειες τίθενται σε λειτουργία, όταν προκύπτουν συμβάντα σχετικά με σχολικό εκφοβισμό ή βία. Στοχεύουν ειδικά σε παιδιά και εφήβους που έχουν εμπλακεί σε περιστατικά εκφοβισμού ως δράστες ή θύματα, καθώς και σε πολλούς συμμαθητές οι οποίοι προκαλούνται να στηρίξουν το θύμα. Ο βασικός στόχος είναι να τεθεί ένα τέλος στον εκφοβισμό.

Γ. Ερευνητική βάση του προγράμματος

Το πρόγραμμα KiVa βασίζεται σε δεκαετίες έρευνας για τον σχολικό εκφοβισμό και τους μηχανισμούς του. Αναπτύχθηκε στο Πανεπιστήμιο του Τούρκου (University of Turku) της Φινλανδίας, με χρηματοδότηση από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού της Φινλανδίας. Οι δημιουργοί του προγράμματος είναι εξειδικευμένα άτομα που έχουν μελετήσει το φαινόμενο του εκφοβισμού και των μηχανισμών του για δεκαετίες. Επικεφαλής της ομάδας αυτής είναι η καθηγήτρια Christina Salmivalli, και η ειδική ερευνήτρια Elisa Poskiparta.

Δ. Αποτελεσματικότητα του προγράμματος

Είναι γεγονός ότι υπάρχουν πολυάριθμα προγράμματα κατά του σχολικού εκφοβισμού, αλλά μόνο λίγα από αυτά έχουν δοκιμαστεί με αυστηρές επιστημονικές μελέτες. Τα αποτελέσματα του προγράμματος KiVa έχουν αξιολογηθεί σε πολυάριθμες μελέτες. Εκτός από τις μελέτες οι οποίες βασίστηκαν σε στοιχεία που συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν από την ερευνητική ομάδα του προγράμματος, ανεξάρτητα δεδομένα που συλλέχθηκαν από το Εθνικό Ινστιτούτο Υγείας και Πρόνοιας δείχνουν ότι ο σχολικός εκφοβισμός και η θυματοποίηση έχουν σημειώσει σημαντική μείωση στη Φινλανδία, από τη στιγμή που εφαρμόστηκε ευρέως το πρόγραμμα KiVa. Το πρόγραμμα αυτό αξιολογείται πλέον από διάφορες χώρες. Οι διεθνείς μελέτες από την Ολλανδία, την Εσθονία, την Ιταλία, την Ουαλία αναδεικνύουν το γεγονός ότι το πρόγραμμα αυτό είναι αποτελεσματικό και έξω από τα όρια της Φινλανδίας. Στο παρακάτω γράφημα μπορούμε να δούμε τα ποσοστά μαθητών που έχουν εμπλακεί συστηματικά σε περιστατικά ενδοσχολικού εκφοβισμού με την πάροδο των ετών.

Ποσοστό μαθητών που έχουν εμπλακεί συστηματικά σε περιστατικά ενδοσχολικού εκφοβισμού - <http://www.kivaprogram.net/is-kiva-effective>

Οι προτεινόμενες ενέργειες του προγράμματος λαμβάνουν χώρα, όταν το προσωπικό του σχολείου διαπιστώσει κάποιο περιστατικό σχολικού εκφοβισμού. Κάθε περίπτωση αντιμετωπίζεται με μια σειρά εξατομικευμένων και ομαδικών συζητήσεων στις οποίες συμμετέχει η σχολική ομάδα του προγράμματος KiVa και οι μαθητές που ενεπλάκησαν στο περιστατικό. Επιπλέον, οι συμμαθητές του θύματος καλούνται να του παράσχουν την υποστήριξή τους.

Ε. Ηλικιακές Ομάδες

Το πρόγραμμα KiVa απευθύνεται σε διάφορες ηλικιακές ομάδες. Διαθέτει τρεις ενότητες, εκ των οποίων η πρώτη και η δεύτερη είναι διαθέσιμες και εκτός Φινλανδίας. Η πρώτη ενότητα είναι σχεδιασμένη για παιδιά από 6-9 ετών. Η δεύτερη ενότητα είναι κατάλληλη για παιδιά από 10-12 ετών, ενώ η τρίτη ενότητα προορίζεται για μετά το γυμνάσιο. Επί του παρόντος, η τρίτη ενότητα είναι διαθέσιμη μόνο στη Φινλανδία.

ΣΤ. Υλικό για εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει μια εκτεταμένη ποσότητα υλικού για εκπαιδευτικούς, μαθητές και γονείς, συμπεριλαμβανομένων εγχειριδίων για τους δασκάλους, βίντεο, διαδικτυακών παιχνιδιών, ερευνών στο προσωπικό και τους μαθητές, αφισών, οδηγιών γονέων κ.λπ. Επιπλέον, το υλικό είναι διαθέσιμο σε αρκετές γλώσσες.

Το πρόγραμμα KiVa δεν προορίζεται για εφαρμογή ενός μόνο έτους, αλλά ως ένα μόνιμο κομμάτι της προσπάθειας των σχολείων για την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας.

Ζ. Ερευνητικά στοιχεία αποτελεσματικότητας του προγράμματος

Το πρόγραμμα KiVa έχει αξιολογηθεί σε μια ευρείας κλίμακας πιλοτική εφαρμογή, η οποία περιλάμβανε 117 σχολεία ως ομάδα παρέμβασης και 117 σχολεία ως ομάδα ελέγχου. Το πρόγραμμα έχει αποδειχθεί ότι μειώνει σημαντικά τόσο τις αναφορές μαθητών οι οποίοι έπεσαν θύματα ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού όσο και τις αναφορές για περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού που αφορούσαν άλλους μαθητές. Το πρόγραμμα ασκεί επιρροή σε πολλές μορφές θυματοποίησης, συμπεριλαμβανομένων των λεκτικών, των κοινωνικών, των φυσικών και των διαδικτυακών. Επιπλέον, βελτιώνει τη στάση των μαθητών απέναντι στον θεσμό του σχολείου, προσφέρει ακαδημαϊκά κίνητρα και ενισχύει τα επιτεύγματα των μαθητών.

Η εφαρμογή του προγράμματος μειώνει, επίσης, το άγχος και τα κρούσματα κατάθλιψης, ενώ έχει θετικό αντίκτυπο στην αντίληψη των μαθητών για τους συμμαθητές τους. Ένα αξιοσημείωτο ποσοστό, το 98% των θυμάτων που εμπλέκονται σε συζητήσεις με τις σχολικές ομάδες του προγράμματος, αισθάνθηκε ότι η κατάστασή τους βελτιώθηκε. Τέλος, δεδομένα που συλλέχθηκαν από περισσότερα από 1000 φινλανδικά σχολεία, τα οποία ξεκίνησαν την εφαρμογή του προγράμματος, το φθινόπωρο του 2009, έδειξαν ότι, μετά το πρώτο έτος εφαρμογής, τόσο η θυματοποίηση όσο και ο ενδοσχολικός εκφοβισμός είχαν μειωθεί σημαντικά. Το πρόγραμμα KiVa αξιολογείται και σε διάφορες άλλες χώρες: στην Ολλανδία, την Εσθονία, την Ιταλία και την Ουαλία. Τα πρώτα αποτελέσματα δείχνουν πως το πρόγραμμα είναι εξίσου αποτελεσματικό και εκτός των συνόρων της Φινλανδίας.

Το πρόγραμμα KiVa απέσπασε το Ευρωπαϊκό Βραβείο Πρόληψης του Εγκλήματος το 2009, το Βραβείο Κοινωνικής Πολιτικής για το Καλύτερο Άρθρο το 2012 και τέσσερα εθνικά βραβεία το 2008, το 2010, το 2011 και το 2012.

Η. Το πρόγραμμα σε παγκόσμιο επίπεδο

Το πρόγραμμα KiVa χαίρει ευρείας δημοσιότητας και έξω από τα σύνορα της Φινλανδίας, ενώ διαδίδεται με ταχείς ρυθμούς σε νέες χώρες και περιοχές.

Αυτή τη στιγμή, το πρόγραμμα KiVa έχει εξουσιοδοτημένους εταίρους για την εφαρμογή του στις εξής χώρες: Βέλγιο, Λουξεμβούργο (The European School network - <http://www.esnetwork.eu/>), Ολλανδία, Νέα Ζηλανδία και Ηνωμένο Βασίλειο.

Σχετικό βίντεο για το πρόγραμμα μπορείτε να δείτε εδώ: <https://www.youtube.com/watch?v=C0B9uNgwUp4>

Δραστηριότητα 5/Κεφάλαιο 6

*Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος
(forum)*

στην ομάδα συζητήσεων

Αφού μελετήσετε τα Προγράμματα Olweus και KiVa, προσπαθήστε να εντοπίσετε τις ομοιότητες και τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους. Συζητήστε με την ομάδα σας σχετικά με ομοιότητες και διαφορές στα διάφορα επίπεδα δράσεων και προσπαθήστε να τις καταγράψετε.

Ανταλλάξτε απόψεις μέσω του forum.

Δραστηριότητα 6 / Κεφάλαιο 6

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Θα μπορούσε, σύμφωνα με την άποψή σας, το Πρόγραμμα Olweus ή το Πρόγραμμα KiVa να εφαρμοστεί αυτούσιο στη χώρα μας; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

Ανταλλάξτε απόψεις μέσω του forum.

Εκφοβισμού, ενώ στην τρίτη υποενότητα παρουσιάζονται αναλυτικά οι στόχοι και τα πακέτα εργασίας του Ευρωπαϊκού προγράμματος «I Am Not Scared». Τέλος, στην τέταρτη υποενότητα παρουσιάζονται πρωτοβουλίες στο πλαίσιο των δράσεων Comenius, όπως επίσης και ένα παράδειγμα ημερίδας στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών αυτών.

Εισαγωγή

Αν λάβουμε ως δεδομένο ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί σημαντικό κέντρο λήψης αποφάσεων από το οποίο προκύπτουν σε σημαντικό βαθμό και οι εθνικές πολιτικές των χωρών μελών της, τότε θα πρέπει να εξετάσουμε και τις ανάλογες πολιτικές της πάνω στο θέμα της βίας και του σχολικού εκφοβισμού, από τη στιγμή που η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει διευρύνει το έργο της πέρα από τα οικονομικά ζητήματα και εξετάζει και ζητήματα που αφορούν στην ευρύτερη κοινωνική και πολιτισμική ανάπτυξη και στην καθημερινή ζωή των πολιτών της (π.χ. ποιότητα ζωής) (Αρτινοπούλου, 2001).

Στο ευρωπαϊκό επίπεδο, λοιπόν, μια σειρά από πρωτοβουλίες έχει ως στόχο να λάβει πρακτικά μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και αντιμετώπιση του φαινομένου της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

6.5.1 Δάφνη (Daphne), Δάφνη II (Daphne II) και Δάφνη III (Daphne III)

Στο πλαίσιο του προγράμματος Δάφνη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδότησε δράσεις για την καταπολέμηση της ενδοσχολικής βίας, εντάσσοντας υπερεθνικά έργα σχετικά με το φαινόμενο αυτό. Βασικοί άξονες των έργων αυτών είναι η πρόληψη της ενδοσχολικής βίας και η λήψη πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Στις πρωτοβουλίες αυτές το σχολείο χρησιμοποιείται ως πεδίο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων κατά της βίας. Επίσης, η ανάπτυξη σχεδίων με στόχο την ενεργοποίηση του διδακτικού και εκπαιδευτικού προσωπικού, η εκπόνηση μελετών και ο σχεδιασμός εργαλείων σχετικών με την καταπολέμηση της ενδοσχολικής βίας, αποτελούν μερικούς ακόμα άξονες των έργων αυτών.

Βασικός, λοιπόν, στόχος του προγράμματος Δάφνη είναι η λήψη μέτρων κατά της βίας (συμπεριλαμβανομένης της βίας υπό μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης), ώστε να εξασφαλιστεί σε υψηλό επίπεδο η προστασία της σωματικής και ψυχικής υγείας των παιδιών, των εφήβων και των γυναικών. Αυτό επιτυγχάνεται με την πρόληψη της βίας και την παροχή βοήθειας στα θύματα, η οποία στοχεύει στην πρόληψη της περαιτέρω έκθεσής τους στη βία. Το πρόγραμμα Δάφνη έληξε στα τέλη του 2003 και αντικαταστάθηκε από το πρόγραμμα Δάφνη II. Περισσότερες πληροφορίες για το «Δάφνη» μπορείτε να βρείτε εδώ:

http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/133062_el.htm

Το πρόγραμμα Δάφνη II είναι το δεύτερο στάδιο του προγράμματος Δάφνη και καλύπτει την περίοδο 2004-2008. Στοχεύει στην πρόληψη και την καταπολέμηση κάθε μορφής βίας εις βάρος παιδιών, νέων και γυναικών, μέσω της εφαρμογής προληπτικών μέτρων και της παροχής βοήθειας στα θύματα. Στοχεύει, επίσης, στη συνδρομή των οργανισμών που δραστηριοποιούνται στον τομέα αυτό και στην ενίσχυση της συνεργασίας τους. Περισσότερες πληροφορίες για το «Δάφνη II» μπορείτε να βρείτε εδώ:

http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/133299_el.htm

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο Υπουργών υιοθέτησε Απόφαση δημιουργίας του ειδικού προγράμματος Δάφνη III (Daphne III) ως τμήματος του γενικότερου Προγράμματος «Θεμελιώδη Δικαιώματα και Δικαιοσύνη» (περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε εδώ: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/index_el.htm).

Το πρόγραμμα Δάφνη III στοχεύει στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση όλων των μορφών βίας και κυρίως της σωματικής, της σεξουαλικής και της ψυχολογικής εις βάρος των παιδιών, των νέων και των γυναικών. Στοχεύει, επίσης, στην προστασία των θυμάτων και των ομάδων αυξημένου κινδύνου, προκειμένου να επιτευχθεί ένα υψηλό επίπεδο προστασίας της σωματικής και πνευματικής υγείας, της κοινωνικής ευημερίας και συνοχής σε όλη την επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το πρόγραμμα αυτό αποτελεί την τρίτη φάση του προγράμματος Δάφνη και καλύπτει την περίοδο 2007-2013. Ειδικότερα, οι στόχοι του Προγράμματος Δάφνη III, αφορούν στην πρόληψη και στη μάχη ενάντια σε όλες τις μορφές βίας (συμπεριλαμβανόμενης και της σεξουαλικής εκμετάλλευσης και της παράνομης διακίνησης ατόμων) που κάνουν την εμφάνισή τους σε κάθε ιδιωτικό ή δημόσιο χώρο. Οι δράσεις περιλαμβάνουν τη λήψη προληπτικών μέτρων και την υποστήριξη και προστασία θυμάτων και ομάδων υψηλού κινδύνου. Περισσότερες πληροφορίες για το «Δάφνη III» μπορείτε να βρείτε εδώ:

http://europa.eu/legislation_summaries/human_rights/fundamental_rights_within_european_union/133600_el.htm

6.5.2 Το Ευρωπαϊκό Δίκτυο κατά του Σχολικού Εκφοβισμού (European Antibullying Network - EAN)

Μέσω του προγράμματος Δάφνη III χρηματοδοτήθηκε η δημιουργία «του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Σχολικού Εκφοβισμού» που στοχεύει στη συγκρότηση του Δικτύου για τον συντονισμό των δράσεων για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το έργο υλοποιείται με την άμεση συμμετοχή 17 εταιρών από 12 κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μεταξύ τους και η Ελλάδα) που αντιπροσωπεύουν το 62% του ευρωπαϊκού πληθυσμού. Περισσότερες πληροφορίες θα βρείτε εδώ: <http://www.antibullying.eu/el>.

Συντονιστής του έργου αυτού είναι «Το Χαμόγελο του Παιδιού». Επιπλέον, το Χαμόγελο του Παιδιού διοργάνωσε το 1ο Επιστημονικό Συνέδριο του Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του σχολικού εκφοβισμού στις 11 & 12 Ιουνίου του 2014, με τίτλο «*Το φαινόμενο του εκφοβισμού στο σχολικό και διαδικτυακό περιβάλλον: Με το βλέμμα στην Ευρώπη*», υπό την αιγίδα της Ελληνικής Προεδρίας της Ε.Ε και με τη συγχρηματοδότηση του προγράμματος Daphne III.

Περισσότερες πληροφορίες και ομιλίες του συνεδρίου μπορείτε να βρείτε εδώ: <http://www.blod.gr/lectures/Pages/viewlecture.aspx?LectureID=1456#>

6.5.3 Το Πρόγραμμα “I am not Scared” («Δεν φοβάμαι»)

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του Προγράμματος Δια Βίου Μάθησης (ΚΑ1 Πολιτική Συνεργασίας και Καινοτομίας Νο 511645-2010-LLP-IT-KA1-KA1SCR), χρηματοδότησε το πρόγραμμα “I Am Not Scared” (με συμμετοχή και της Ελλάδας), με σκοπό να προσδιορίσει τις βέλτιστες ευρωπαϊκές στρατηγικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού. Συγκεντρώθηκαν και καταγράφηκαν, μεταξύ άλλων, κριτικές εκδόσεις για τον σχολικό εκφοβισμό, καλές πρακτικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου, μελέτες περίπτωσης απ’ όλα τα κράτη που συμμετείχαν, εθνικές εκθέσεις και διακρατικές εκθέσεις σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού, καθώς και ευρωπαϊκή στρατηγική για την αντιμετώπιση σχολικού εκφοβισμού. Οι χώρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα είναι: Βέλγιο, Βουλγαρία, Γερμανία, Ελλάδα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ισπανία, Λιθουανία και Ρουμανία.

Α. Οι στόχοι του Προγράμματος

Βασική πρόθεση του προγράμματος είναι ο εντοπισμός και προσδιορισμός των βέλτιστων ευρωπαϊκών στρατηγικών για την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου του εκφοβισμού. Το πρόγραμμα έχει ως βασικό σκοπό να εμπλέξει εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας και επαγγελματικής εκπαίδευσης, διευθυντές, μαθητές, γονείς, συμβούλους και βασικούς φορείς χάραξης πολιτικής στον τομέα της εκπαίδευσης σε ένα κοινό προβληματισμό σχετικά με την ενδοσχολική βία.

Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται σε μια προσέγγιση από κάτω προς τα πάνω (bottom-up approach) για έναν διακρατικό προσδιορισμό των αιτιών που μπορούν να προκαλέσουν την ανάδυση και εδραίωση του φαινομένου του εκφοβισμού, όπως, επίσης, και για τον προσδιορισμό σε διεθνή βάση των πιο αποτελεσματικών στρατηγικών για την αντιμετώπισή του.

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε διευθυντές σχολείων, σε εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας και επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε γονείς μαθητών οι οποίοι ενεπλάκησαν σε περιστατικά εκφοβισμού, σε μαθητές της δευτεροβάθμιας και της επαγγελματικής εκπαίδευσης, σε εμπειρογνώμονες υποστήριξης και σε βασικούς φορείς χάραξης πολιτικής.

B. Πακέτα Εργασίας του Προγράμματος

Οι δραστηριότητες του έργου οργανώνονται σε τέσσερα βασικά πακέτα εργασίας (Work Packages).

i) Συλλογή πληροφοριών

Ο στόχος αυτού του πακέτου εργασίας είναι η καλύτερη κατανόηση του φαινομένου του εκφοβισμού και η διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας, βασισμένης σε διακρατικό επίπεδο, με στόχο τον προσδιορισμό του τρόπου της κατανόησης του φαινομένου και τη στρατηγική αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Αυτό το πακέτο εργασίας καταλήγει σε:

- Ανασκόπηση των δημοσιεύσεων που πραγματεύονται το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού και οι οποίες είναι διαθέσιμες στις συμμετέχουσες χώρες
- Ανασκόπηση των πρωτοβουλιών για την πρόληψη του φαινομένου του εκφοβισμού.

ii) Μελέτες Περιπτώσεων

Ο στόχος αυτού του πακέτου εργασίας είναι η προώθηση μιας εκ των κάτω προς τα πάνω (bottom-up approach) προσέγγισης για την κατανόηση του φαινομένου του εκφοβισμού, μέσω μελετών περιπτώσεων, οι οποίες λαμβάνουν τη μορφή μικρών ερευνητικών έργων. Τα ερευνητικά αυτά έργα αποσκοπούν στην ανάλυση διαφόρων περιστατικών εκφοβισμού. Τα περιστατικά αναλύονται απ' όλες τις πιθανές οπτικές των εμπλεκόμενων ατόμων (μαθητών, εκπαιδευτικών, διευθυντών σχολείων, γονέων και βασικών φορέων χάραξης πολιτικής).

iii) Διακρατική Συζήτηση

Ο στόχος αυτού του πακέτου εργασίας είναι η συμμετοχή των καθηγητών που συμμετέχουν στο πρόγραμμα (δηλαδή εκείνων που ερωτήθηκαν για την ολοκλήρωση των μελετών περιπτώσεων) σε μια διακρατική συζήτηση, η οποία στοχεύει στην ενίσχυση μιας εμπειρίας ανταλλαγής γνώσεων σχετικών με την πρόληψη και την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Στη συζήτηση αυτή σχολιάζονται οι μελέτες περίπτωσης των άλλων χωρών.

iv) Ευρωπαϊκή στρατηγική για την καταπολέμηση του σχολικού εκφοβισμού

Ο στόχος αυτού του πακέτου εργασίας είναι να χρησιμοποιηθούν οι πληροφορίες και οι απόψεις που συλλέχθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος για τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής για την καταπολέμηση του εκφοβισμού, η οποία θα δημοσιευθεί και θα αποτελεί το κύριο και απότο αποτέλεσμα του προγράμματος.

Αυτό το πακέτο εργασίας καταλήγει σε:

- Εθνικές εκθέσεις όπου παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των δραστηριοτήτων που περιγράφονται παραπάνω και σε μια διακρατική έκθεση, η οποία διέπεται

από μια συγκριτική λογική, επισημαίνοντας τις κύριες ομοιότητες και διαφορές στις διάφορες χώρες

- Ανάπτυξη μιας ευρωπαϊκής στρατηγικής που πρέπει να εφαρμοστεί, προκειμένου να καταπολεμηθεί το φαινόμενο του εκφοβισμού. Η στρατηγική αυτή βασίζεται στις καλές πρακτικές που αναδύονται στις διάφορες χώρες.

6.5.4 Πρωτοβουλίες στα πλαίσια των δράσεων COMENIUS

Στο πλαίσιο των δράσεων Comenius(http://eacea.ec.europa.eu/lfp/comenius/comenius_en.php) έχουν ληφθεί πρωτοβουλίες για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Πραγματοποιήθηκαν, δηλαδή, συμπράξεις και συνεργασίες μεταξύ σχολικών ιδρυμάτων πάνω στο θέμα αυτό. Επιπλέον, υπήρξε και κατάρτιση του εκπαιδευτικού προσωπικού σε θέματα που αφορούν στη βία στο σχολείο.

Αναλυτικότερα, δράσεις εναντίον του σχολικού εκφοβισμού ανέλαβαν σχολεία της Ελλάδας και της Κύπρου, στο πλαίσιο του προγράμματος Comenius Regio 2013 «*Εκφοβισμός των εφήβων: Τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης στο σχολικό περιβάλλον Ελλάδας και Κύπρου*». Οι δράσεις αυτές αποτελούν σύμπραξη της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας, του Επαρχιακού Γραφείου Πάφου, του 3ου ΓΕΛ Ηρακλείου Αττικής, του 1ου Λυκείου Εθνάρχη Μακαρίου Γ' Πάφο, της Μονάδας Εφηβικής Υγείας Β' Παιδιατρικής Κλινικής Πανεπιστημίου Αθηνών και του Πανεπιστημίου «Νεάπολις» της Πάφου. Το πρόγραμμα στοχεύει στην ανάλυση των φαινομένων του σχολικού εκφοβισμού στην Ελλάδα και στην Κύπρο, όπως επίσης και στη διερεύνηση των μεθόδων για αποτελεσματικότερη επικοινωνία των εφήβων, των γονέων και των εκπαιδευτικών.

Το πρόγραμμα αυτό έχει διάρκεια δυο ετών, από τον Οκτώβριο του 2013 μέχρι τον Ιούνιο του 2015. Περιλαμβάνει ερευνητικές μελέτες σε καθηγητές και μαθητές, και κοινές εκπαιδευτικές δραστηριότητες, σεμινάρια, συναντήσεις εργασίας, διαλέξεις και ημερίδες.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 2

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ «ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ»

Η Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας διοργάνωσε την **2η εκπαιδευτική ημερίδα** για τους Διευθυντές των Σχολικών Μονάδων της με θέμα: «*Ο σχολικός εκφοβισμός σήμερα και οι τρόποι αντιμετώπισής του*» την Παρασκευή 21/2/2014 στην Ελληνογαλλική Σχολή «Saint Joseph». Στην ημερίδα αυτή παρουσιάστηκε η **Βιωματική Δράση** με τίτλο «*Ενσυναίσθηση*» που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος **Comenius Regio 2013-15** και εφαρμόστηκε στο 5ο Γυμνάσιο Νέας Ιωνίας. Το βίντεο της παρουσίασης μπορείτε να το δείτε εδώ:

<https://www.youtube.com/watch?v=j7QvCmO6vdo>

Ενότητα 6.6

ΔΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται οι βασικές δράσεις και πρωτοβουλίες πρόληψης και αντιμετώπισης φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού σε ελληνικό επίπεδο. Μέσω της μελέτης των ελληνικών δράσεων και πρωτοβουλιών, οι εκπαιδευόμενοι θα γνωρίσουν τους φορείς που εμπλέκονται στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση, τον τρόπο λειτουργίας τους, καθώς και τη διασύνδεση που έχουν μεταξύ τους για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων. Επιπλέον, θα κατανοήσουν την αναγκαιότητα ύπαρξης ενός ολοκληρωμένου προγράμματος για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των φαινομένων.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη της ενότητας αυτής, θα είστε σε θέση να:

Προσδοκώμενα
αποτελέσματα

- Περιγράφετε τις κυριότερες δράσεις και πρωτοβουλίες πρόληψης και αντιμετώπισης φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Περιγράφετε τα στοιχεία της Πράξης «Ανάπτυξη Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού», τις δράσεις του Δικτύου και τον ρόλο και το έργο της Κεντρικής Επιστημονικής Επιτροπής του Δικτύου
- Περιγράφετε τον ρόλο του Συνηγόρου του Παιδιού
- Περιγράφετε το περιεχόμενο του προγράμματος παρέμβασης «STOP! στην Ενδοσχολική Βία»
- Περιγράφετε το περιεχόμενο του προγράμματος παρέμβασης «ΚΑΤΑ-νοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό»

- Ελληνικές δράσεις και πρωτοβουλίες
- Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων (Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.)
- Δίκτυο Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού
- Ο Συνηγόρος του Παιδιού
- Ε.ΨΥ.Π.Ε
- Το Πρόγραμμα Παρέμβασης «STOP! στην Ενδοσχολική Βία»
- Το Πρόγραμμα Παρέμβασης «ΚΑΤΑ-νοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό»

Έννοιες
κλειδιά

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τέσσερις βασικές υποενότητες στις οποίες αναλύονται οι βασικές δράσεις και πρωτοβουλίες κατά της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού σε εθνικό επίπεδο. Στην πρώτη υποενότητα παρουσιάζεται η Πράξη Ανάπτυξης Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και

Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις

Εκφοβισμού, οι δράσεις του Δικτύου και ο ρόλος της Κεντρικής Επιστημονικής Επιτροπής. Στη δεύτερη υποενότητα παρουσιάζεται ο ρόλος που κατέχει ο Συνήγορος του Παιδιού για την πρόληψη και αντιμετώπιση, ενώ στην τρίτη υποενότητα αναλύεται το Πρόγραμμα Παρέμβασης «STOP! στην Ενδοσχολική Βία». Τέλος, στην τέταρτη υποενότητα παρουσιάζεται το Πρόγραμμα Παρέμβασης «ΚΑΤΑ-νοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό».

Εισαγωγή

Τα ελληνικά σχολεία δε διαθέτουν κοινωνικές υπηρεσίες ή κάποια δομημένη συνεργασία με υπηρεσίες της κοινότητας για την προσέγγιση των οικογενειών των παιδιών και για την διαπίστωση ενδεχομένων προβλημάτων που αυτές αντιμετωπίζουν. επίσης, οι εκπαιδευτικοί και τα στελέχη της εκπαίδευσης στερούνται αρκετά συχνά την απαραίτητη τεχνογνωσία και επιμόρφωση για την αποτελεσματική διαχείριση σοβαρών περιστατικών βίας στους κόλπους της εκπαιδευτικής κοινότητας (Συνήγορος του Παιδιού - Μόσχος, Τσάγκαρη και Μοσχοπούλου, 2010).

Από την άλλη πλευρά, μέχρι τώρα στην Ελλάδα έχουν πραγματοποιηθεί ορισμένες προσπάθειες πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού. Στη συνέχεια παρουσιάζονται ορισμένες από αυτές τις προσπάθειες, μια εκ των οποίων είναι και η Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού.

6.6.1 Δίκτυο Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού

Το λογότυπο της Πράξης

Με δεδομένο ότι τα φαινόμενα της σχολικής βίας και του εκφοβισμού μπορούν να απειλήσουν τη σωματική και τη συναισθηματική ασφάλεια των μαθητών στο σχολείο και να αποτελέσουν αιτία εμφάνισης προβλημάτων τόσο στη μάθηση όσο και στη γενικότερη συμπεριφορά τους, το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων υλοποιεί τις πράξεις «**Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού**», στον Άξονα Προτεραιότητας 1, 2 και 3., μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος (Ε.Π.) «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», του ΕΣΠΑ 2007-2013, με κωδικούς ΟΠΣ 448089/448091/448093 για τα σχολικά έτη 2013-2014 και 2014-2015, στο γενικότερο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού (ΣΒΕ). Σκοπός των Πράξεων είναι η πρόληψη του φαινομένου της σχολικής βίας και η πρόνοια για την ασφάλεια των μελών της σχολικής κοινότητας μέσω προώθησης εξειδικευμένων δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και επιμόρφωσης στελεχών εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών.

Α. Δράσεις

Οι δράσεις που υλοποιούνται είναι οι εξής:

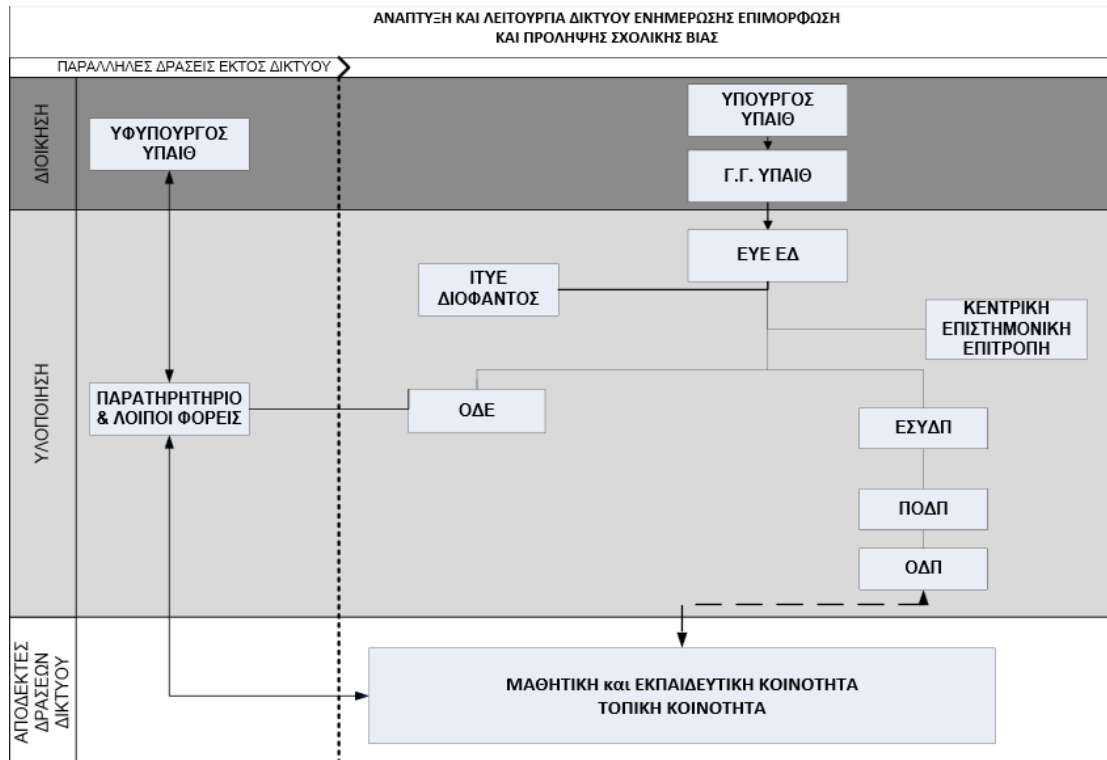
1. Ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού.

Δημιουργείται μόνιμο δίκτυο ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού, σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο:

- Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ.:
 - ✓ Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή (ΚΕΕ)
 - ✓ Ομάδα Διαχείρισης Έργου (ΟΔΕ)
- Περιφέρειες:
 - ✓ Επιτροπή Συντονιστών Δράσεων Πρόληψης (Ε.ΣΥ.Δ.Π.)
 - ✓ Περιφερειακές Ομάδες Δράσεων Πρόληψης (ΠΟΔΠ)
 - ✓ Σχολικές Μονάδες

✓ Ομάδες Δράσεων Πρόληψης (ΟΔΠ)

Στην εικόνα που ακολουθεί μπορούμε να δούμε το θεσμικό πλαίσιο της Ανάπτυξης και λειτουργίας Δικτύου Ενημέρωσης, Επιμόρφωσης και Πρόληψης Σχολικής Βίας.

Πηγή: <http://stop-bullying.sch.gr/thesmiko-plaisio>

2. Η περιοδική εκτίμηση του φαινομένου σχολικής βίας και εκφοβισμού σε επίπεδο Σχολικής Μονάδας

Μέσω της Ομάδας Δράσεων Πρόληψης των σχολικών μονάδων θα γίνεται συστηματική διεξαγωγή εκτιμήσεων σε επίπεδο σχολικής μονάδας για τον καθορισμό της συχνότητας του φαινομένου της σχολικής βίας, του τρόπου και του τόπου εμφάνισής του, του τρόπου αλληλεπίδρασης των μαθητών και των ενηλίκων (εκπαιδευτικοί, γονείς) και την αποτίμηση των αποτελεσμάτων του.

3. Ενημέρωση – επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της σχολικής βίας

Η Δράση περιλαμβάνει:

- εξ αποστάσεως και δια ζώσης εκπαίδευση για τις ΕΣΥΔΠ, ΠΟΔΠ και τις ΟΔΠ
- ανάπτυξη ψηφιακού και έντυπου εκπαιδευτικού υλικού και σύνταξη προγραμμάτων επιμόρφωσης

- ανάπτυξη εφαρμογών (πλατφόρμας και ενημερωτικής πύλης) για την υλοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, τη δημοσιοποίηση επιμορφωτικού υλικού, καλών πρακτικών, στατιστικών στοιχείων κ.λπ.

4. Δράσεις ευαισθητοποίησης - ενημέρωσης – επιμόρφωσης της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων)

Η παρούσα Δράση αποτελείται από:

- (Πρόδρομες) Δράσεις ευαισθητοποίησης – ενημέρωσης, πριν την υλοποίηση της επιμόρφωσης στο πλαίσιο της Δράσης 3.

Κατά το χρονικό διάστημα από την έναρξη υλοποίησης της Πράξης και πριν την ολοκλήρωση της επιμόρφωσης που θα υλοποιηθεί στο πλαίσιο της δράσης 3, θα υλοποιηθούν πρόδρομες δράσεις ευαισθητοποίησης – ενημέρωσης της εκπαιδευτικής κοινότητας σε θέματα ΣΒΕ, με πρωτοβουλία και μετά από σχετική εισήγηση της ΚΕΕ.

- Δράσεις ευαισθητοποίησης – ενημέρωσης μετά την υλοποίηση της επιμόρφωσης στο πλαίσιο της Δράσης 3.

Μετά το πέρας της επιμόρφωσης, τα μέλη των ΕΣΥΔΠ, των ΠΟΔΠ και των ΟΔΠ θα λειτουργήσουν ως πολλαπλασιαστές και φορείς ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και επιμόρφωσης της ευρύτερης εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς), μέσω αντίστοιχων δράσεων όπως:

- ✓ Δράσεις ενημέρωσης και επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών από τις ΟΔΠ
- ✓ Οργάνωση δραστηριοτήτων από τους εμπλεκόμενους στο δίκτυο (Ομάδες Δράσεων Πρόληψης σε επίπεδο Περιφέρειας, Σχολικών Μονάδων, δίκτυο συνεργαζόμενων φορέων), όπως ομιλίες, διαλέξεις, προβολή ταινιών, επικοινωνία με τους γονείς και τους τοπικούς φορείς.

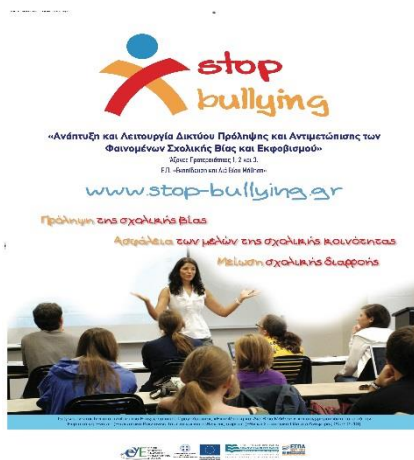
5. Δράσεις προβολής και δημοσιότητας

Η Δράση αυτή αφορά σε ενέργειες προβολής και δημοσιότητας για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του στοχευόμενου κοινού, καθώς και για τη διάχυση των αποτελεσμάτων του έργου σε Εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο. Στόχος είναι η πληροφόρηση της εκπαιδευτικής κοινότητας για τις παρεμβάσεις που θα πραγματοποιηθούν στο πλαίσιο της Πράξης προς την κατεύθυνση της διάγνωσης και πρόληψης της σχολικής βίας και εκφοβισμού στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, καθώς και η ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών της Α/βαθμιας και Β/βαθμιας Εκπαίδευσης, των μαθητών, των γονέων και του κοινωνικού συνόλου γενικότερα, για τις δομές/δίκτυα που θα αναπτυχθούν.

Ενδεικτικές ενέργειες προς επίτευξη του σκοπού αυτού είναι:

- Διοργάνωση ενημερωτικής ημερίδας
- Δημιουργία τηλεοπτικού σποτ για μετάδοση ως κοινωνικό μήνυμα
- Παραγωγή έντυπου υλικού (αφίσες κ.λπ.) ενημέρωσης/ευαισθητοποίησης
- Ανακοινώσεις στον Τύπο ή/και σε δικτυακούς τόπους υψηλής επισκεψιμότητας ή/και σχετικών με το φυσικό αντικείμενο του έργου

- Διοργάνωση απολογιστικού συνεδρίου αποτίμησης αποτελεσμάτων της Πράξης.

Η αφίσα για την Ανάπτυξη και Λειτουργία του Δικτύου

6. Αξιολόγηση της Πράξης

Η δράση αφορά στην ανάπτυξη μεθοδολογίας για την εξωτερική αξιολόγηση της εκτέλεσης του προγράμματος και την ενδιάμεση και τελική εφαρμογή.

B. Η Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή (ΚΕΕ)

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση» και του άξονα προτεραιότητας «Αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης και προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης», συγκρότησε την Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή (Κ.Ε.Ε.), με στόχο την επιστημονική υποστήριξη της Πράξης «Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού».

Η επιτροπή έχει συσταθεί με την υπ. αριθμ. πρωτ. 10736/24-9-2013 Υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 550/τ.Γ' /7-11-2013).

Αρμοδιότητες της Επιτροπής:

Η Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή:

- Υποστηρίζει επιστημονικά, όπου απαιτείται, τον Φορέα Υλοποίησης (ΕΥΕ/ΕΔ) και τους Φορείς Πρότασης, Λειτουργίας και υλοποίησης της Πράξης
- Εισηγείται τη μεθοδολογία και το περιεχόμενο των πρόδρομων δράσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της εκπαιδευτικής κοινότητας σε θέματα Σχολικής Βίας

- Εισηγείται τα κριτήρια επιλογής/ορισμού των μελών των ΕΣΥΔΠ, των ΠΟΔΠ (Περιφερειακών Ομάδων Δράσεων Πρόληψης, δηλ. Σχολικοί Σύμβουλοι, στελέχη εκπαίδευσης) και ΟΔΠ
- Εισηγείται τις Τεχνικές Προδιαγραφές των διαγωνισμών (π.χ. κριτήρια επιλογής Αναδόχου, κοστολόγηση παραδοτέων, αναλυτικό χρονοδιάγραμμα υλοποίησης κ.λπ.) στους οποίους θα προβεί η ΕΥΕ/ΕΔ κατά τη διάρκεια υλοποίησης του Έργου
- Εισηγείται τις τεχνικές προδιαγραφές για την εκπόνηση του ψηφιακού και έντυπου επιμορφωτικού - εκπαιδευτικού - ενημερωτικού υλικού για εκπαιδευτικούς μαθητές γονείς κ.λπ.
- Εισηγείται τη μεθοδολογία και τα εργαλεία έρευνας για την συστηματική διεξαγωγή εκτιμήσεων σε επίπεδο σχολικής μονάδας για τον καθορισμό της συχνότητας του φαινομένου της σχολικής βίας, του τρόπου και του τόπου εμφάνισής του, του τρόπου αλληλεπίδρασης των μαθητών και των ενηλίκων (εκπαιδευτικοί, γονείς) και την αποτίμηση των αποτελεσμάτων του
- Εισηγείται για τη σύνταξη του Οδηγού Υλοποίησης και Εφαρμογής Φυσικού Αντικειμένου και Διαχείρισης Οικονομικού Αντικειμένου της Πράξης, εφόσον απαιτείται, και τυχόν τροποποιήσεις αυτού
- Παρακολουθεί και εισηγείται τροποποιήσεις σε χρονοδιαγράμματα, μεθοδολογία, αξιοποίηση ανθρώπινων και υλικών υποδομών άλλων έργων κ.ά., όπου αυτό απαιτηθεί σε συνεργασία με την Αναθέτουσα Αρχή
- Εισηγείται τη μετακίνηση των μελών της για την επιστημονική υποστήριξη της Πράξης, εφόσον απαιτηθεί, ενώ παράλληλα υποστηρίζει επιστημονικά την προετοιμασία και διοργάνωση των ημερίδων και του Συνεδρίου
- Υποστηρίζει επιστημονικά τις Επιτροπές Παραλαβής της παρούσας Πράξης
- Εισηγείται τα αναγκαία προσόντα των ατόμων που θα μετέχουν στις επιτροπές αξιολόγησης, ενστάσεων και παραλαβής, όπου αυτό απαιτηθεί
- Παρακολουθεί την πορεία υλοποίησης της Πράξης και εισηγείται – σε επιστημονικό επίπεδο - προτάσεις για την ορθή υλοποίησή της, συνολικά, καθώς και για ενδεχόμενο απαιτούμενο επανασχεδιασμό της.

Ενδεικτικά παραδοτέα της ΚΕΕ:

- Πρακτικά συνεδριάσεων
- Πρακτικά συναντήσεων και συνεργασίας με τους φορείς πρότασης, λειτουργίας και υλοποίησης της Πράξης
- Τόμος συλλογικών πρακτικών ημερίδων και συνεδρίου
- Εισηγήσεις σχετικά με προδιαγραφές/κριτήρια
- Εκθέσεις παρακολούθησης
- Ειδικές επιστημονικές εκθέσεις
- Απολογιστικές Εκθέσεις Πρόδρομων Δράσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης της εκπαιδευτικής κοινότητας σε θέματα Σχολικής Βίας.

Για αναλυτικότερες πληροφορίες, μπορείτε να επισκεφτείτε την ιστοσελίδα: <http://stop-bullying.sch.gr>

6.6.2 Ο Συνήγορος του Παιδιού

Ο Συνήγορος του Παιδιού, εκτός των άλλων, δραστηριοποιείται και σε θέματα ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού τόσο μέσω της εξέτασης υποθέσεων και της διαμεσολάβησης για τη λήψη μέτρων προστασίας των μαθητών όσο και μέσω συζητήσεων με μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς και άλλους επαγγελματίες και εκπροσώπους φορέων οι οποίοι ασχολούνται με τα παιδιά. Επιπλέον, ανέλαβε πρωτοβουλίες και διατύπωσε ορισμένες προτάσεις που σχετίζονται με την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας.

Στο πλαίσιο των επισκέψεών του σε σχολεία, των συναντήσεών του με περισσότερες από 300 ομάδες μαθητών της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και στις συζητήσεις του με τα παιδιά σχετικά με την ενδοσχολική βία, ο Συνήγορος του Παιδιού έχει διαπιστώσει την αγανάκτηση των μαθητών σχετικά με την ανικανότητα των περισσότερων ενηλίκων να κατανοήσουν τη διάσταση των προβλημάτων που οι ίδιοι οι μαθητές βιώνουν. Από την άλλη πλευρά, από τις συζητήσεις του με εκπαιδευτικούς και γονείς και μέσω της εξέτασης υποθέσεων και τηλεφωνικών κλήσεων που δέχεται, έχει διαπιστωθεί ότι το σχολείο δεν είναι τόσο ισχυρό στην αντιμετώπιση σύγχρονων μορφών ενδοσχολικής βίας, αλλά και στην ανίχνευση των αιτίων που τις προκαλούν.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ 3

Με αφορμή την 6η Μαρτίου, Ημέρα κατά της Βίας στο Σχολείο, ο Συνήγορος του Παιδιού συμμετείχε σε εκδήλωση-συζήτηση με μαθητές 10 σχολείων από διάφορες περιοχές της χώρας με θέμα: «Οι μαθητές ανταλλάσσουν εμπειρίες και απόψεις για τη βία στο σχολείο».

Την εκδήλωση διοργάνωσε η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς σε συνεργασία με το Δίκτυο κατά της Βίας στο Σχολείο. Ο Βοηθός Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Γιώργος Μόσχος, συντόνισε τις παρουσιάσεις των μαθητών που υλοποιούν δράσεις για την πρόληψη και καταπολέμηση της βίας στο σχολείο.

Οι παρουσιάσεις ανέδειξαν διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους οι μαθητές μπορούν να γίνουν πρωταγωνιστές των προσπαθειών για ένα πιο ασφαλές, ελκυστικό και συμμετοχικό σχολείο. Επιπλέον, ακούστηκαν οι προτάσεις των μαθητών σχετικά με τον ρόλο των εκπαιδευτικών, τη λειτουργία του σχολείου και το πώς θα διασφαλίζεται η ακρόαση των απόψεων των μαθητών, η συμμετοχή τους στη σχολική ζωή και η προστασία των δικαιωμάτων τους. Τη συζήτηση έκλεισε συνοψίζοντας τα σημαντικότερα σημεία, ο Διευθυντής της Δ/σης Ψυχικής Υγείας και Κοινωνικής Πρόνοιας του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, Γιώργος Νικολαΐδης. Οι μαθητές που συμμετείχαν στη συζήτηση προέρχονταν από τα παρακάτω σχολεία:

ΓΕΛ Πεύκων Θεσσαλονίκης, ΓΕΛ Δεμενίκων Αχαΐας, ΓΕΛ Βάμου Χανίων, 1ο ΕΠΑΛ Αμαρουσίου, Μουσικό Σχολείο Κομοτηνής, 4ο ΓΕΛ Αμπελοκήπων Θεσσαλονίκης, 11ο Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης, 1ο Γυμνάσιο Καισαριανής, 2ο Γυμνάσιο Ασπροπύργου, 3ο Γυμνάσιο Γέρακα.

Σχετικό βίντεο μπορείτε να παρακολουθήσετε εδώ:

https://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=eaY7TG4wF80

Ο Συνήγορος του Παιδιού εκτιμά ότι η αντιμετώπιση του φαινομένου της άσκησης βίας μεταξύ μαθητών δε θα πρέπει να λάβει τη μορφή απλών και εξειδικευμένων παρεμβάσεων, αλλά θα πρέπει το φαινόμενο να αντιμετωπιστεί ολιστικά και σε οικοσυστημική βάση. Είναι, δηλαδή, απαραίτητο να συνδεθεί με την συνολικότερη λειτουργία του σχολείου και τη βελτίωση της ικανότητάς του να δίνει θέση, ρόλο και αξία στη συμμετοχή των μαθητών.

Μέσα από την επικοινωνία του τόσο με μαθητές όσο και με εκπαιδευτικούς, μέσα από το χειρισμό αναφορών, μέσα από τις Ημέρες Διαλόγου που διοργάνωσε με συμμετοχή μαθητών κατά τα έτη 2007 και 2008 στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη με θέμα «*Ακούγομαι, εκφράζομαι, συμμετέχω σε ένα σχολείο που με σέβεται και με υπολογίζει*», αλλά και μέσα από τις συζητήσεις με την Ομάδα Εφήβων Συμβούλων που συγκρότησε τον Δεκέμβρη του 2008, ο Συνήγορος του Παιδιού έχει διαμορφώσει την πεποίθηση ότι η αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής βίας συνδέεται στενά με τον συνολικό τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας του σχολείου, με την υποστήριξη που παρέχεται στους εκπαιδευτικούς και με τον βαθμό που επιτυγχάνεται η συμμετοχή των μαθητών στη λήψη αποφάσεων και στην ανάληψη ευθυνών.

Ο Συνήγορος του Παιδιού θεωρεί ότι τα σχολεία, για να μπορέσουν να είναι περισσότερο αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση συμπεριφορών βίας μεταξύ των μαθητών, χρειάζεται να πραγματώσουν και να ενισχύσουν τον ρόλο τους ως θεσμός κοινωνικής διαπαιδαγώγησης των παιδιών στις αξίες και τους κανόνες της κοινωνίας στην οποία αυτά ζουν, καθώς και στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως πολιτών. Επιπλέον, θεωρεί ότι θα πρέπει να δοθεί έμφαση στα θέματα που αφορούν τα ίδια τα παιδιά, στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και της έκφρασής τους, στη συνείδηση για τις προσωπικές ανάγκες και τα δικαιώματα του κάθε παιδιού και την προστασία τους από παραβιάσεις, αλλά για και τις ευθύνες που ο καθένας και η κάθε ομάδα έχει στο να σέβεται τα δικαιώματα των άλλων και να βρίσκει λύσεις σε προβλήματα και συγκρούσεις.

Ο Συνήγορος του Παιδιού συνέταξε κείμενο με θέμα «*Σχολικοί Κανονισμοί και Δημοκρατική Σχολική Διοίκηση στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*» τον Οκτώβριο του 2009, στο οποίο συνοψίζονται οι παρατηρήσεις και οι προτάσεις του προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων, με γνώμονα την επιδίωξη της εύρυθμης λειτουργίας των σχολείων και της προστασίας των δικαιωμάτων των μαθητών.

6.6.3 Το Πρόγραμμα Παρέμβασης «STOP! στην Ενδοσχολική Βία»

Το πρόγραμμα παρέμβασης «**Stop! στην Ενδοσχολική βία**» για την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού στα Δημοτικά Σχολεία απευθύνεται σε μαθητές της Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού και συνιστά το προϊόν των ερευνών που διεξήχθησαν στο πλαίσιο των δύο ερευνητικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων Daphne, τα οποία οργάνωσε και συντόνισε η Εταιρία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.ΨΥ.Π.Ε).

Ερευνητικά δεδομένα των προγραμμάτων αυτών έχουν δημοσιευτεί σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά, καθώς και σε σχετικές αναφορές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του προγράμματος έδειξε μείωση της εκφοβιστικής συμπεριφοράς, αυξημένο αίσθημα ασφάλειας, ενίσχυση των διαπροσωπικών δεξιοτήτων των μαθητών, καλύτερο συναισθηματικό κλίμα στο σχολείο, καλύτερη κατανόηση του προβλήματος από τους εκπαιδευτικούς και καλύτερη συνεργασία μεταξύ τους.

Για να εφαρμοστεί επιτυχώς το συγκεκριμένο πρόγραμμα χρειάζεται η συστηματική εκπαίδευση των εκπαιδευτικών που θα το αξιοποιήσουν. Για τον λόγο αυτόν, πριν από την έναρξη του προγράμματος, είναι απαραίτητη η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών που πρόκειται να το εφαρμόσουν.

Για περισσότερες πληροφορίες για το συγκεκριμένο πρόγραμμα επισκεφθείτε την ιστοσελίδα www.antibullying.gr

6.6.4 Το Πρόγραμμα Παρέμβασης «ΚΑΤΑ-νοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό»

Το Πρόγραμμα Πρόληψης και Αντιμετώπισης του Εκφοβισμού στα Γυμνάσια «Κατανοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό» (Δωρητής Ίδρυμα Σ. Νιάρχος) είναι ένα Πρόγραμμα βασισμένο στη Θεωρία της εν-νόησης (Mentalization). Είναι ένα πρόγραμμα πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης κατά του σχολικού εκφοβισμού στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το οποίο βασίζεται στην ενσωμάτωση και επέκταση των αρχών της θεωρίας της εν-νόησης προκειμένου να προληφθεί και να αντιμετωπιστεί το πολύπλοκο φαινόμενο του εκφοβισμού στα Γυμνάσια. Εστιάζει στην προσπάθεια δημιουργίας ενός πλαισίου στο οποίο τα σχολεία που θα συμμετάσχουν προετοιμάζονται ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά περιπτώσεις σχολικού εκφοβισμού, κυρίως μέσω της επιμόρφωσης και της υποστήριξης του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Σχετικό βίντεο μπορείτε να παρακολουθήσετε εδώ: <https://www.youtube.com/watch?v=crGXLGtp8gw>

Το σχετικό blog του Προγράμματος, μπορείτε να το βρείτε εδώ: <http://epsype-mbt.blogspot.gr/>

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Λαμβάνοντας υπόψη όσα διαβάσατε σχετικά με τα προγράμματα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού που εφαρμόζονται στις χώρες του εξωτερικού, στην Ευρώπη, αλλά και τις δράσεις και τις πρωτοβουλίες που εφαρμόζονται σε ελληνικό επίπεδο, προσπαθήστε με την ομάδα σας να σκεφτείτε και να σχεδιάσετε ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα πρόληψης και αντιμετώπισης της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού που θα μπορούσε να εφαρμοστεί στην Ελλάδα. Ποια θα ήταν τα επίπεδα δράσεων; Ποιοι φορείς και άτομα θα ήταν εμπλεκόμενοι; Συζητήστε τις απόψεις σας σε αντίστοιχο θέμα συζήτησης (thread) στην ομάδα συζητήσεων (forum).

Ενότητα 6.7

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΒΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τόσο ορισμένες καλές πρακτικές οι οποίες θα πρέπει να εφαρμόζονται στα σχολεία σύμφωνα με τον Συνήγορο του Παιδιού, όσο και κάποιες καλές πρακτικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των φαινομένων ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού από το επίπεδο της διεύθυνσης έως το επίπεδο του σχολείου, των εκπαιδευτικών και των γονέων. Μέσα από τη μελέτη των καλών πρακτικών, θα δοθεί μια γενική ιδέα σχετικά με τον τρόπο που μπορεί κάποιος εκπαιδευτικός να προλάβει ή και να αντιμετωπίσει περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού.

Σκοπός

Όταν θα έχετε ολοκληρώσει τη μελέτη της ενότητας αυτής, θα είστε σε θέση να:

- Ορίζετε την έννοια των καλών πρακτικών
- Αναφέρετε ορισμένες καλές πρακτικές που εφαρμόζονται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Συνήγορο του Παιδιού
- Αναφέρετε και εφαρμόζετε ορισμένες καλές πρακτικές για την πρόληψη σε επίπεδο σχολείου και τάξης
- Αναφέρετε ορισμένες καλές πρακτικές για την αντιμετώπιση φαινομένων σχολικού εκφοβισμού στο επίπεδο του διευθυντή, του σχολείου, των συμμαθητών μέσα στην τάξη, των γονέων του παιδιού που εκφοβίζεται και αυτών του παιδιού που εκφοβίζει

Προσδοκώμενα αποτελέσματα

- Εφαρμόζετε, ενδεχομένως, ορισμένες από τις πρακτικές αυτές και στη δική σας σχολική τάξη.

- Καλές πρακτικές
- Συνήγορος του Παιδιού
- Καλές πρακτικές πρόληψης
- Καλές Πρακτικές αντιμετώπισης
- Επίπεδο σχολείου
- Επίπεδο τάξης
- Διευθυντές
- Εκπαιδευτικοί
- Συμμαθητές
- Γονείς παιδιού που εκφοβίζεται
- Γονείς του παιδιού που εκφοβίζει

Έννοιες
κλειδιά

Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει τρεις βασικές υποενότητες. Στην πρώτη υποενότητα παρουσιάζονται ορισμένες καλές πρακτικές που προτάθηκαν από τον Συνήγορο του Παιδιού για εφαρμογή στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Στη δεύτερη υποενότητα αναλύονται κάποιες καλές πρακτικές που μπορούν να εφαρμοστούν για την πρόληψη σε επίπεδο σχολείου και σε επίπεδο τάξης, ενώ στην τρίτη υποενότητα παρουσιάζονται κάποιες καλές πρακτικές αντιμετώπισης για τους διευθυντές των σχολείων, τους εκπαιδευτικούς, τους συμμαθητές, τους γονείς του παιδιού που εκφοβίζεται και τους γονείς του παιδιού που εκφοβίζει.

Εισαγωγικές
Παρατηρήσεις

Εισαγωγή

Ο όρος «καλές πρακτικές» (effective practices) χρησιμοποιείται κυρίως για την υποδήλωση μιας δοκιμασμένης διαδικασίας ή δράσης, η οποία έχει αποδειχθεί στην πράξη ότι είναι περισσότερο αποτελεσματική από άλλες, όταν εφαρμόζεται υπό συγκεκριμένες συνθήκες.

6.7.1 Καλές πρακτικές στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, σύμφωνα με τον Συνήγορο του Παιδιού

Ο Συνήγορος του Παιδιού συνοψίζει και προτείνει ορισμένες «καλές πρακτικές» που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στα ελληνικά σχολεία για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας, οι οποίες προέκυψαν το 2010 από τη συλλογή και μελέτη των απόψεων διαφόρων μαθητών και εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο διαφόρων συναντήσεων και εκδηλώσεων.

Οι καλές αυτές πρακτικές αυτές συνοψίζονται στις παρακάτω:

- Διαμόρφωση καλού σχολικού κλίματος, κλίματος εμπιστοσύνης, διαλόγου και επικοινωνίας ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς και μαθητές
- Ύπαρξη ξεκάθαρων κανόνων, που θα συνοψίζονται σε Σχολικό Κανονισμό, ο οποίος θα πρέπει να απορρέει και να εφαρμόζεται μέσω της επικοινωνίας και της συνεργασίας εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων
- Αξιοποίηση του θεσμού των μαθητικών συμβουλίων (5μελών και 15μελών) για την ενίσχυση των διαδικασιών κατανόησης, διαμόρφωσης και τήρησης των σχολικών κανόνων και της ανάδειξης των απόψεων των μαθητών
- Δημιουργία και διατήρηση σαφούς συστήματος παρακολούθησης της εφαρμογής των σχολικών κανόνων και της προστασίας της σχολικής κοινότητας από περιστατικά ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού
- Επαρκής και εντατική ενημέρωση των μαθητών σχετικά με την άσκηση, τον σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων όλων των μελών της σχολικής κοινότητας
- Διεξαγωγή προγραμμάτων και βιωματικών εργαστηρίων καλλιέργειας και ενίσχυσης των κοινωνικών δεξιοτήτων και των συνεργατικών σχέσεων
- Καθιέρωση διαδικασιών ακρόασης, όταν εμφανίζεται ένα περιστατικό βίας και ανάθεση ρόλων συμβούλων και μεσολαβητών σε εκπαιδευτικούς με ειδικές γνώσεις και δεξιότητες πάνω σε τέτοια θέματα
- Καθιέρωση διαδικασιών συμφιλίωσης και εναλλακτικών κυρώσεων για τους μαθητές που ασκούν βία
- Ενίσχυση του ρόλου των μαθητών στη διαδικασία επίλυσης συγκρούσεων με τη δημιουργία ομάδων φιλίας ή διαμεσολάβησης
- Ανάπτυξη υποστηρικτικών μηχανισμών για τη δυνατότητα προσφυγής σε εξειδικευμένους επιστήμονες στις περιπτώσεις που κρίνεται αναγκαίο, (π.χ. ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς κ.λπ.)
- Ανάπτυξη προαιρετικών ομαδικών δραστηριοτήτων που ενδιαφέρουν τους μαθητές και βοηθούν στην καλλιέργεια εγγύτερων δεσμών και σχέσεων συνεργασίας μεταξύ τους (π.χ. ομάδες έρευνας, περιοδικού, ιστοσελίδας, θεατρικής έκφρασης, ραδιοφώνου, εικαστικών, comics, φωτογραφίας, προβολών, αθλητισμού, κ.ά.)
- Τακτική ενημέρωση και επικοινωνία με τους γονείς και ευαισθητοποίησή τους.

(Συνήγορος του Παιδιού, 2010).

6.7.2 Καλές πρακτικές για την πρόληψη

Κάποιες αποτελεσματικές καλές πρακτικές ενάντια στη βία στο πλαίσιο της πρόληψης που μπορούν να εφαρμοστούν είναι:

Σε επίπεδο σχολείου:

- Δημιουργία σχολικής επιτροπής ενάντια στον σχολικό εκφοβισμό και την ενδοσχολική βία
- Σύνταξη μιας διακήρυξης από το σχολείο ενάντια στη βία. Στη διακήρυξη αυτή θα περιλαμβάνονται δικαιώματα, υποχρεώσεις και καθήκοντα για όλα τα μέλη της σχολικής κοινότητας
- Αύξηση της επίβλεψης και επιτήρησης όλων των χώρων του σχολείου
- Συνεργασία με τους γονείς, με στόχο την ευαισθητοποίησή τους, προκειμένου να σταματήσει ο κύκλος αναπαραγωγής και ενθάρρυνσης της ενδοσχολικής βίας
- Πρόβλεψη διαδικασιών για στενότερη επικοινωνία και συνεργασία μεταξύ εκπαιδευτικών και γονέων. Στις περιπτώσεις που οι γονείς απέχουν ή διαπιστωθεί παραμέληση του γονεϊκού τους ρόλου, θα πρέπει να αξιοποιούνται ειδικοί επαγγελματίες οι οποίοι, όταν χρειάζεται, θα επισκέπτονται την οικογένεια των μαθητών και θα διευκολύνουν αυτή τη σύνδεση
- Τακτική διοργάνωση από το σχολείο συναντήσεων και δραστηριοτήτων με τη συμμετοχή και των γονέων, έτσι ώστε οι τελευταίοι να είναι ενήμεροι για τις προσπάθειες που γίνονται στο σχολείο και να είναι διαθέσιμοι για συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές
- Επιμόρφωση και ευαισθητοποίηση των γονέων για θέματα αγωγής και προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών τους
- Διοργάνωση ειδικών σεμιναρίων και συναντήσεων συνεργασίας για την προστασία των παιδιών από την βία, όπου θα συμμετέχουν από κοινού εκπαιδευτικοί και γονείς
- Δικτύωση κάθε σχολείου με τους αρμόδιους φορείς της κοινότητας για την προστασία και την υποστήριξη των παιδιών και της οικογένειας, ώστε, όταν κρίνεται αναγκαίο, να μπορούν να γίνονται παραπομπές και ειδικότερες συνεργασίες.

Σε επίπεδο τάξης:

- Συζήτηση στην τάξη με τους μαθητές σχετικά με τον ορισμό και τις μορφές της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού
- Συζήτηση στην τάξη για τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει ένα περιστατικό εκφοβισμού
- Ενημέρωση των μαθητών σχετικά με το γιατί η ενδοσχολική βία και ο εκφοβισμός δεν είναι αποδεκτά από το σχολείο
- Συζήτηση στην τάξη σχετικά με τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισης τέτοιων φαινομένων και προτάσεις από τους μαθητές, μέσω της σύνταξης των κανόνων της τάξης ενάντια στη βία

- Παροχή βοήθειας από μαθητές σε συμμαθητές τους, με στόχο την επίλυση των συγκρούσεων, οι οποίες ενδεχομένως να οδηγούσαν σε εκφοβισμό
 - Ενίσχυση των συνεργατικών δραστηριοτήτων των μαθητών
 - Παροχή ευκαιριών στους μαθητές για θετική και εποικοδομητική έκφραση της επιθετικότητας (π.χ. μέσω των αθλημάτων).
- («Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο», <http://www.antibullyingnetwork.gr>).

6.7.3 Καλές Πρακτικές για την αντιμετώπιση

Κάθε μέλος της σχολικής και εκπαιδευτικής κοινότητας έχει ορισμένο ρόλο και σημαντική ευθύνη για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού. Ο βαθμός εμπλοκής του κάθε μέλους σχετίζεται τόσο με την ιδιότητά του όσο και με τη σοβαρότητα, τη συχνότητα και την ένταση του περιστατικού εκφοβισμού. Άλλος είναι ο ρόλος και η ευθύνη του διευθυντή του σχολείου, άλλος του δασκάλου, άλλος των μαθητών και άλλος των γονέων. Ορισμένες άμεσες δράσεις που θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού και της βίας είναι οι εξής:

Ο Διευθυντής του σχολείου θα πρέπει:

- Να καταγράψει αναλυτικά το περιστατικό δίνοντας πληροφορίες για τον τόπο και τον χρόνο του περιστατικού, για τους συμμετέχοντες, για τους αυτόπτες μάρτυρες και για τη μορφή του εκφοβισμού
- Να διατηρεί αρχείο καταγραφής των περιστατικών, ώστε να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε αυτό και τα υπόλοιπα ενδιαφερόμενα μέρη. Ωστόσο, ο διευθυντής θα πρέπει να επιτρέπει την πρόσβαση στο αρχείο μόνο για συγκεκριμένους σκοπούς, ενώ θα πρέπει να τηρείται το απόρρητο, όχι μόνο τα εμπλεκόμενα πρόσωπα, αλλά και για τα συμβάντα.
- Να προσδιορίζει αν πρόκειται για επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά παραβίασης των κανόνων ενάντια στη βία. Στην περίπτωση επαναλαμβανόμενης εκφοβιστικής συμπεριφοράς, να επικοινωνεί με τους γονείς του παιδιού και να ορίζει μια συνάντηση για να συζητηθεί το περιστατικό και ενδεχόμενοι τρόποι αντιμετώπισης
- Να καθορίζει τις συνέπειες για το παιδί που εκφοβίζει, ύστερα από συζήτηση με τους γονείς και με τη σχολική επιτροπή
- Να σχεδιάζει τον τρόπο παρακολούθησης του προβλήματος, ώστε να έχει στενή εποπτεία της εξέλιξης της κατάστασης.

Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει:

- Να συζητήσουν με το παιδί που εκφοβίζεται και να ακούσουν με προσοχή και σοβαρότητα αυτά που έχει να τους πει. Είναι απαραίτητο να διαβεβαιώσουν το παιδί ότι θα ανταποκριθούν άμεσα, ώστε να το προστατεύσουν και ότι είναι διαθέσιμοι να παράσχουν κάθε δυνατή βοήθεια. Θα πρέπει να αναφέρουν στο παιδί να τους κρατά ενήμερους σχετικά με οποιαδήποτε εξέλιξη υπάρχει

- Να συζητήσουν με τους γονείς του παιδιού, να εκφράσουν τις ανησυχίες τους και να δείξουν ότι είναι αποφασισμένοι να αναλάβουν δράση
- Να εξακριβώσουν ποιο παιδί είναι αυτό που εκφοβίζεται ή αυτό που εκφοβίζει
- Να εξακριβώσουν αν υπάρχει κάποια ομάδα παιδιών η οποία ενθαρρύνει ή/και υποστηρίζει το παιδί που εκφοβίζει
- Να οδηγήσουν το παιδί που εκφοβίζει στο γραφείο του διευθυντή και να συζητήσουν σοβαρά μαζί του σχετικά με το περιστατικό
- Να υποστηρίξουν το παιδί που εκφοβίζεται σε συνεργασία με τον διευθυντή.

Οι συμμαθητές μέσα στην τάξη θα πρέπει:

- Να προσδιορίσουν ποιοι συμμαθητές τους ήταν παρόντες στο περιστατικό εκφοβισμού
- Να ξεκαθαρίσουν αν συμμετείχαν ως ουδέτεροι παρατηρητές ή αν ενθάρρυναν το παιδί που εκφοβίζει
- Να συζητήσουν μεταξύ τους σχετικά με το ποιες ευθύνες έχουν, όταν παρατηρούν να συμβαίνει ένα περιστατικό εκφοβισμού
- Να συζητήσουν σχετικά με το τί θα μπορούσαν να είχαν κάνει, για να αποφευχθεί ο εκφοβισμός και να εξασφαλιστεί ένα ασφαλές περιβάλλον τόσο για τους ίδιους όσο και για τους συμμαθητές τους.

Οι γονείς παιδιού που εκφοβίζεται θα πρέπει:

- Να συνεργαστούν στενά με το σχολείο, για να πληροφορηθούν για την έκταση και τη σοβαρότητα του περιστατικού, καθώς και για τους τρόπους αντιμετώπισής του
- Να παράσχουν στο παιδί τους υποστήριξη και ασφάλεια, χωρίς να το κατακρίνουν
- Να ακούσουν προσεκτικά τί έχει να τους πει το παιδί τους για τα συναισθήματά του και για τις ανάγκες του
- Να παρακολουθούν στενά την εξέλιξη της κατάστασης, αλλά και την υγεία του παιδιού τους
- Αν το παιδί τους παραπονιέται για μεγάλο χρονικό διάστημα ότι έχει σωματικούς πόνους και αν παρατηρήσουν ότι έχει δυσκολίες στον ύπνο ή αν αρνείται επίμονα να πάει στο σχολείο, θα πρέπει να επισκεφτούν έναν ειδικό ψυχικής υγείας για παιδιά.

Οι γονείς του παιδιού που εκφοβίζει θα πρέπει:

- Να συζητήσουν με τον διευθυντή του σχολείου σχετικά με το περιστατικό εκφοβισμού που προκλήθηκε από το παιδί τους
- Να συνεργαστούν με το σχολείο για την αντιμετώπιση του προβλήματος του παιδιού τους σχετικά με τη βία
- Να συνεργαστούν με τον διευθυντή και τον δάσκαλο του παιδιού τους για την εφαρμογή των κανόνων, των συνεπειών και την πρόληψη τέτοιων συμπεριφορών
- Να παρακολουθήσουν την εξέλιξη της κατάστασης και να συνεργαστούν στενά με το σχολείο

- Να παρατηρήσουν αν το παιδί τους εμπλέκεται συχνά σε καβγάδες και εκφοβιστικές συμπεριφορές και με τα παιδιά της γειτονιάς. Θα πρέπει να μιλήσουν γι' αυτά στον διευθυντή και τον δάσκαλο της τάξης και να συνεργαστούν μαζί τους για να λάβουν βοήθεια.

Όλες οι παραπάνω προτάσεις αποτελούν κάποιες άμεσες δράσεις σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης στις οποίες μπορεί να προβεί το σχολείο, ο διευθυντής και οι εκπαιδευτικοί. Ωστόσο, αυτές οι δράσεις από μόνες τους δεν είναι επαρκείς, ώστε να μπορούν να δώσουν μια ριζική λύση στο πρόβλημα του εκφοβισμού και της βίας στο σχολείο. Χρειάζεται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα παρέμβασης, στο οποίο να συμμετέχει το σύνολο της σχολικής κοινότητας, αλλά και ευρύτεροι κοινωνικοί φορείς, προκειμένου να υπάρξει αποτελεσματική πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου («Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο», <http://www.antibullyingnetwork.gr>).

Δραστηριότητα 8/Κεφάλαιο 6

Προαιρετικά, μέσω του αντίστοιχου θέματος στην ομάδα συζητήσεων (forum)

Διαβάστε το παρακάτω περιστατικό και απαντήστε στην ερώτηση που ακολουθεί:
 Σε σχολείο της Στερεάς Ελλάδας «μαθητής που θεώρησε ότι θίγεται η προσωπικότητά του μετά από μικρή παρεξήγηση κατά τη διάρκεια του μαθήματος με συμμαθητή του, αντέδρασε βίαια, χτυπώντας τον με μπουνιά στο μάτι. Αυτό το περιστατικό βίας ήταν ό,τι πιο σοβαρό έχει συμβεί στο σχολείο μας τα τελευταία χρόνια» λέει η Β.Ν. (ΠΗΓΗ: <http://reviews.in.gr/greece/bullying/Article/?aid=1231238573>).

Έχοντας μελετήσει τις παραπάνω καλές πρακτικές, σε ποιες ενέργειες θα προχωρούσατε ως εκπαιδευτικός του παραπάνω μαθητή που άσκησε βία για την αντιμετώπιση του περιστατικού;

Ανταλλάξτε απόψεις μέσω της ομάδας συζητήσεων.

Σύνοψη

Η σχολική βία και ο σχολικός εκφοβισμός δεν είναι μεμονωμένα περιστατικά, αλλά συμπτώματα βαθύτερων κοινωνικών προβλημάτων και δομικών ελλείψεων της κοινωνίας και του σχολείου. Για να ερμηνευθεί σωστά και ολιστικά, λοιπόν, η προβληματική συμπεριφορά των μαθητών, θα πρέπει να μελετηθούν διάφορες παράμετροι του σχολικού και ευρύτερου κοινωνικού συστήματος. Έτσι, η προβληματική συμπεριφορά των μαθητών γίνεται καλύτερα κατανοητή μέσα σε ένα πλαίσιο αλληλεπιδράσεων που συντηρούν αυτή την προβληματική συμπεριφορά.

Ωστόσο, όταν οι μαθητές εμφανίζουν προβληματικές συμπεριφορές, οι ειδικοί και οι παιδαγωγοί εστιάζουν στο ατομικό και το ψυχολογικό επίπεδο επίλυσης των προβλημάτων αυτών και συνήθως αγνοούν το συστημικό επίπεδο. Επομένως, οι αλλαγές που προσπαθούν να επιτύχουν είναι αποσπασματικές, ασυντόνιστες, βραχυπρόθεσμες και χωρίς συνέπεια.

Σύμφωνα με την Οικοσυστημική Προσέγγιση, στη συνέχιση της προβληματικής συμπεριφοράς συμβάλλουν και οι γονείς ή και οι εκπαιδευτικοί. Οι γονείς ή/και οι εκπαιδευτικοί συνεχίζουν να αντιδρούν με τον ίδιο τρόπο απέναντι στην προβληματική συμπεριφορά και, χωρίς να το συνειδητοποιούν και να το επιδιώκουν, συμβάλλουν στη διαιώνιση του προβλήματος. Από την άλλη πλευρά, μια αλλαγή στην επιθετική ή βίαιη συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει και σε άλλες αλλαγές και μακροχρόνιες θετικές επιπτώσεις σε πολλές πλευρές της συμπεριφοράς του μαθητή.

Η σύγχρονη εκπαιδευτική πράξη δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην πρόληψη προβλημάτων συμπεριφοράς και μάθησης. Έτσι, σύμφωνα με τις προτάσεις που διαμόρφωσε ο Συνήγορος του Παιδιού προς το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας και Θρησκευμάτων για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας μεταξύ μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, κρίθηκε απαραίτητο να διασφαλιστούν συνθήκες γενικότερης λειτουργικότητας και εννομίας στη σχολική κοινότητα. Η δημοκρατική λειτουργία του σχολείου, οι τακτικές συναντήσεις των σχολικών συμβουλίων, η σύνταξη και εφαρμογή Σχολικών Κανονισμών, οι συχνές συναντήσεις επικοινωνίας στην κάθε τάξη, οι ομαδικές δημιουργικές δραστηριότητες στο σχολείο, η έμφαση στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, η ενίσχυση των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας, η εκπαίδευση των μαθητών στον σεβασμό των δικαιωμάτων των άλλων κατά την χρήση του διαδικτύου, η εισαγωγή στην εκπαιδευτική ύλη διδακτικών ενοτήτων σχετικών με τα δικαιώματα, τις ευθύνες και τις κοινωνικές σχέσεις των μαθητών, η διδασκαλία «εναλλακτικών τρόπων αντίδρασης», η αξιοποίηση εκπαιδευτικών με ειδικές γνώσεις, όπως και διεπιστημονικών ομάδων συνεργατών, η καθιέρωση σχολικών διαδικασιών «υποβολής και εξέτασης παραπόνων» και η ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών που φαίνονται περισσότερο ευάλωτοι στο να γίνουν θύτες ή θύματα αποτελούν ορισμένες από τις προτάσεις του Συνηγόρου του Παιδιού.

Σύμφωνα με τον Olweus μπορούμε να καταπολεμήσουμε την εκφοβιστική συμπεριφορά, αν επικεντρωθούμε ιδιαίτερος σε τρία βασικά επίπεδα: στο σχολείο ως κοινότητα, στην τάξη και σε κάθε παιδί ξεχωριστά. Έτσι, τα προγράμματα που υιοθετούν την Κοινωνική-Οικοσυστημική Προσέγγιση είναι συνήθως

αποτελεσματικά, διότι στις παρεμβάσεις εμπλέκονται όλοι. Τα περισσότερα από τα προγράμματα αυτά έχουν ορισμένα κοινά επίπεδα εφαρμογής: το επίπεδο της κοινότητας, το επίπεδο της οικογένειας, το επίπεδο του σχολείου, το επίπεδο της τάξης, το επίπεδο της ομάδας των συνομηλίκων και το επίπεδο του ατόμου (παιδιά και έφηβοι).

Σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα, τα αίτια της βίας, αλλά και η ίδια η φύση των περιστατικών σχολικής βίας διαφέρουν τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά από χώρα σε χώρα. Έτσι, άλλου τύπου είναι η σχολική βία που καταγράφεται στις Η.Π.Α. και άλλου τύπου στην Ευρώπη ή και στην Ελλάδα ακόμα. Ωστόσο, το φαινόμενο αυτό απασχόλησε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στη συνέχεια τις εθνικές κυβερνήσεις των χωρών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από το 1997 και έπειτα. Ειδικότερα, στη Διάσκεψη της Ουτρέχτης, το '97 έγινε διερεύνηση και αναζήτηση «των όρων, των εννοιών, της αιτιολογίας και της αντιμετώπισης του φαινομένου».

Το πρόγραμμα «Olweus» για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της σχολικής βίας και του εκφοβισμού, εφαρμόστηκε αρχικά στη Νορβηγία και εμποτεύθηκε από τον ίδιο τον Olweus, ο οποίος είναι ο πρωτοπόρος της μελέτης της ενδοσχολικής βίας. Η εφαρμογή του προγράμματος αυτού στη Νορβηγία οδήγησε σε σχεδόν 50% μείωση του σχολικού εκφοβισμού και της θυματοποίησης. Επιπλέον, το Πρόγραμμα KiVa που εφαρμόζεται στην Φινλανδία, και όχι μόνο, είναι ένα καινοτόμο πρόγραμμα βασισμένο στην πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού και της βίας. Αναπτύχθηκε βασισμένο σε νέες έρευνες σχετικά με τον εκφοβισμό και τους μηχανισμούς του.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, μια σειρά προγραμμάτων, δράσεων και πρωτοβουλιών έχει ως στόχο να λάβει πρακτικά μέτρα για την πρόληψη, τον περιορισμό και την αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοσχολικής βίας και του εκφοβισμού. Στα προγράμματα αυτά εντάσσονται και τα «Δάφνη» (έως το 2003) «Δάφνη II» (2004-2008) και «Δάφνη III» (2007-2013), τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Βασικοί άξονες των έργων αυτών είναι η πρόληψη της ενδοσχολικής βίας και η λήψη δράσεων και πρωτοβουλιών για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Μέσω του προγράμματος Δάφνη III, χρηματοδοτήθηκε η δημιουργία του «Ευρωπαϊκού Δικτύου κατά του Σχολικού Εκφοβισμού», που στοχεύει στη συγκρότηση του Δικτύου για τον συντονισμό των δράσεων για την αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Συντονιστής του έργου αυτού είναι «Το Χαμόγελο του Παιδιού». Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο πλαίσιο του Προγράμματος Δια Βίου Μάθησης χρηματοδότησε το πρόγραμμα “I Am Not Scared” (με συμμετοχή και της Ελλάδας) με σκοπό να προσδιορίσει τις βέλτιστες ευρωπαϊκές στρατηγικές για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου του σχολικού εκφοβισμού. Τέλος, στο πλαίσιο των δράσεων Comenius έχουν ληφθεί πρωτοβουλίες για την πρόληψη και αντιμετώπιση του σχολικού εκφοβισμού, μέσω συμπράξεων και συνεργασιών μεταξύ σχολικών ιδρυμάτων πάνω στο θέμα αυτό. Ειδικότερα, δράσεις εναντίον του σχολικού εκφοβισμού ανέλαβαν σχολεία της Ελλάδας και της Κύπρου, στο πλαίσιο του προγράμματος Comenius Regio 2013 «Εκφοβισμός των εφήβων: Τρόποι πρόληψης και αντιμετώπισης στο σχολικό περιβάλλον Ελλάδας και Κύπρου».

Σε εθνικό επίπεδο μέχρι τώρα έχουν πραγματοποιηθεί ορισμένες προσπάθειες πρόληψης και αντιμετώπισης της σχολικής βίας και του εκφοβισμού.

Το Υπουργείο Πολιτισμού, Παιδείας & Θρησκευμάτων υλοποιεί τις Πράξεις «Ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού», οι οποίες είναι ενταγμένες στους Άξονες Προτεραιότητας 1, 2 και 3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», ΕΣΠΑ 2007-2013 και στο γενικότερο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του Υ.ΠΟ.ΠΑΙ.Θ. για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού (ΣΒΕ). Σκοπός των Πράξεων είναι η πρόληψη του φαινομένου της σχολικής βίας και η πρόνοια για την ασφάλεια των μελών της σχολικής κοινότητας μέσω της προώθησης εξειδικευμένων δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης και μέσω της επιμόρφωσης στελεχών εκπαίδευσης και εκπαιδευτικών. Βασικές Δράσεις είναι η Ανάπτυξη και λειτουργία δικτύου ενημέρωσης, επιμόρφωσης, πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων σχολικής βίας και εκφοβισμού, η περιοδική Εκτίμηση του φαινομένου σχολικής βίας και εκφοβισμού σε επίπεδο Σχολικής Μονάδας, η ενημέρωση – επιμόρφωση εκπαιδευτικών στη διάγνωση, πρόληψη και αντιμετώπιση των φαινομένων της σχολικής βίας, η ευαισθητοποίηση - ενημέρωση – επιμόρφωση της εκπαιδευτικής κοινότητας (εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων), η προβολή και δημοσιότητα και τέλος η αξιολόγηση της Πράξης.

Η Κεντρική Επιστημονική Επιτροπή (Κ.Ε.Ε.) έχει ως βασικό στόχο την επιστημονική υποστήριξη της Πράξης «Ανάπτυξη και Λειτουργία Δικτύου Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων της Σχολικής Βίας και του Εκφοβισμού», ενώ Πρόεδρος της ΚΕΕ είναι η Αρτινοπούλου Βασιλική, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ο Συνήγορος του Παιδιού, εκτός των άλλων, δραστηριοποιείται και σε θέματα ενδοσχολικής βίας και εκφοβισμού τόσο μέσω της εξέτασης υποθέσεων και της διαμεσολάβησης για τη λήψη μέτρων προστασίας των μαθητών όσο και μέσω συζητήσεων με μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς και άλλους επαγγελματίες και εκπροσώπους φορέων οι οποίοι ασχολούνται με τα παιδιά. Στις δράσεις για την καταπολέμηση της ενδοσχολικής βίας εντάσσεται και το πρόγραμμα παρέμβασης «Stop! στην Ενδοσχολική βία» για την πρόληψη του σχολικού εκφοβισμού στα Δημοτικά Σχολεία. Απευθύνεται σε μαθητές της Δ', Ε' και Στ' Δημοτικού και συνιστά το προϊόν των ερευνών που διεξήχθησαν στο πλαίσιο δύο ερευνητικών ευρωπαϊκών προγραμμάτων (που εντάσσονται στο Daphne), τα οποία οργάνωσε και συντόνισε η Εταιρία Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου (Ε.ΨΥ.Π.Ε). Επιπλέον, το Πρόγραμμα Πρόληψης και Αντιμετώπισης του Εκφοβισμού στα Γυμνάσια «Κατανοώντας το Σχολικό Εκφοβισμό» είναι ένα πρόγραμμα βασισμένο στη θεωρία της ενόησης. Αποτελεί πρόγραμμα πρωτογενούς και δευτερογενούς πρόληψης κατά του σχολικού εκφοβισμού στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Ο Συνήγορος του Παιδιού, συνοψίζει και προτείνει ορισμένες «καλές πρακτικές» σε επίπεδο σχολείου και τάξης, οι οποίες θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στα ελληνικά σχολεία για την πρόληψη και αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας και οι οποίες

προέκυψαν το 2010 από τη συλλογή και μελέτη των απόψεων διαφόρων μαθητών και εκπαιδευτικών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, στο πλαίσιο διαφόρων συναντήσεων και εκδηλώσεων.

Βιβλιογραφική τεκμηρίωση

Ελληνόγλωσση

- Αντωνίου, Α.-Σ. (2006). Επαγγελματίες υγείας στη διάγνωση και αντιμετώπιση θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας. Σεμινάριο στο Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης Γενικού Νοσοκομείου Ελευσίνας «Θριάσιο» στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Υγεία-Πρόνοια 2000-2006» [Υ05-Υ20-Ε024].
- Αρτινοπούλου, Β. (2001). *Βία στο σχολείο. Έρευνες και πολιτικές στην Ευρώπη*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Γαλανάκη, Ε. (2010α). Σχολικός εκφοβισμός: Πόσο αποτελεσματικές είναι οι παρεμβάσεις; Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης (ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ.), 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», 7–9 Μαΐου 2010.
- Γαλανάκη, Ε. (2010β). Βέλτιστες Πρακτικές για την Αντιμετώπιση του Σχολικού Εκφοβισμού: Τι Δείχνει η Σύγχρονη Έρευνα. Στον συλλογικό τόμο: *Η Ειδική Αγωγή Αφετηρία Εξελίξεων στην Επιστήμη και στην Πράξη*. Αθήνα: Γρηγόρης (43–57).
- Ματσόπουλος, Α. (2009). Επιθετικότητα και βία στα σχολεία: στρατηγικές αντιμετώπισης. *The Art of Crime, 11*.
- Molnar, A. & Linquist, B. (1989). *Προβλήματα Συμπεριφοράς στο Σχολείο*, (Επιμ. Α. Καλαντζή-Αζίζι). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μόσχος, Γ. (Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού), Τσάγκαρη, Μ., Μοσχοπούλου, Α. (2010). *Συμπερασματικές Σκέψεις και Προτάσεις*, Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας της ΕΕΔΑΑ.
- Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2009). *Συνεργασία σχολείου, οικογένειας και κοινότητας, Θεωρητικές προσεγγίσεις και πρακτικές εφαρμογές*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2014α). Κοινωνικοπαιδαγωγικές προσεγγίσεις του εκφοβισμού στο ελληνικό σχολικό περιβάλλον [Social Pedagogical Approaches to Bullying in the Greek School Environment]. 1st Scientific International Conference of European Anti-bullying Network (EAN) “*Bullying and Cyber-bullying across Europe*”. Athens, 11–13 June.
- Μυλωνάκου-Κεκέ, Η. (2014β). Η πρόληψη της βίας στα σχολεία: Μία συστημική προσέγγιση. 2^ο Διεθνές Συνέδριο Συστημικής Ψυχοθεραπείας Κύπρου, «*Η βία ως μορφή σχέσης: πρόληψη, θεραπεία, εναλλακτικές προτάσεις*». Συστημικό Ινστιτούτο Κύπρου & Κέντρο Ερευνών και Συστημικών Εφαρμογών Κύπρου. Λευκωσία, 29–30 Νοεμβρίου.
- Συνήγορος του Παιδιού (Δεκέμβριος 2010). *Σημαντικοί παράγοντες για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της βίας μεταξύ μαθητών στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση*.

Ξενόγλωσση

- Albee, G. W. (1996). A model for classifying prevention programs. In G. W. Albee, J. M. Joffe & L.A. Dusenbury (Eds), *Prevention, Powerlessness & Politics: Readings on Social Change*, (13–22), Newbury Park, Ca: Sage.
- Apter, S. J. & Conoley, J. (1984). *Childhood behavior disorders and emotional disturbance: An introduction to teaching troubled children*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Babalıs, Th., Tsoli, K., Artikis, C.T., Mylonakou - Keke, I. & Xanthakou, Y. (2013). The impact of social and emotional learning programs on the emotional competence and academic achievement of children in Greek primary school. *World Journal of Education*, 3(6), 54–63.
- Borgelt, C. & Conoly, J. (1999). Psychology in the Schools: System intervention case examples. In C. Reynolds & Gutkin, T. (Eds.) *The Handbook of School Psychology* (1056–1076). New York: Wiley & Sons.
- Bronfenbrenner, U. (2005). *Making Human Beings Human: Bioecological Perspectives on Human Development*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Cooper, P. & Upton, G. (1990). An ecosystemic approach to emotional and behavioural difficulties in schools. *Educational Psychology*, 10(4) 301–322.
- Durant, M. (1995). *Creative Strategies for School Problems: Solutions for Psychologists and Teachers*. New York: W. W. Norton & Co.
- Mylonakou-Keke, I. (2012). Social and emotional education through sociopedagogical practices. *Elsevier - Social and Behavioural Sciences*, 69, 169–176.
- Mylonakou-Keke, I. (2014). Transdisciplinary Approaches to Education in the Time of Crisis. The case of addressing bullying and violence in schools. In *Psychological and Educational Approaches in Times of Crisis: Exploring New Data*. Chapter 8, 135 – 158. New York: Untested Ideas Research Center.
- Mylonakou-Keke, I. (2015). Social Pedagogy and School Community. Preventing bullying in schools and dealing with diversity: Two sides of the same coin. *International Journal of Social Pedagogy*, 4(1), 69–89.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. New York: Blackwell.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12, 495–510.
- Olweus, D. & Limber, S.P. (2010). The Olweus Bullying Prevention Program: Implementation and Evaluation over Two Decades. In *The International Handbook of School Bullying*. New York: Routledge.
- Olweus, D., Limber, S. P., Flerx, V., Mullin, N., Riese, J. & Snyder. M. (2007). *Olweus Bullying Prevention Program Schoolwide Guide*. Hazelden, Center City, MN.
- Politi, E. (2014). School Bullying: The Phenomenon, the Prevention and the Intervention. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 152, 268–271.
- Reynolds, D. (1997). *School effectiveness*, Highlight No 157: National Children’s Bureau/Barnardo’s.

Προτεινόμενη συμπληρωματική βιβλιογραφία για περαιτέρω μελέτη

- Αρτινοπούλου, Β. (2009). Βία στην οικογένεια και βία στο σχολείο. *Εγκέφαλος*, 46(2). Αθήνα: Σύλλογος Εγκέφαλος.
- Αρτινοπούλου, Β. (2010). *Σχολική Διαμεσολάβηση - Εκπαιδύοντας τους μαθητές στη διαχείριση της βίας και του εκφοβισμού*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Artinopoulou, V. (2001). School Violence in Greece. Research overview and coping strategies. In E. Debarbieux and C. Blaya (ed.), *Violence in schools. Ten approaches in Europe*, Paris ESF (111–26) (in English and French).
- Artinopoulou, V. (2011). Bullying and cyberbullying in Greece. In Thanos, Th. & Kourkoutas, H. (eds.) *School violence and Delinquency: Psycho-social dimensions and interventions*. Athens: Topos pub.
- Beane, A. L. (2009). *Bullying Prevention for Schools: A Step-by-Step Guide to implementing a Successful Anti-Bullying Program*. Wiley, San Francisco, CA, U.S.A.
- Drew, N. (2010). *No Kidding about Bullying: 125 Ready-to-Use Activities to Help Kids Manage Anger, Resolve Conflicts, Build Empathy and Get Along*. U.S.A.: Free Spirit Publishing.
- Κουρκούτας, Η. & Θάνος, Θ. (Επιμ.) (2013). *Σχολική βία και παραβατικότητα. Ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, παιδαγωγικές διαστάσεις. Ενταξιακές προσεγγίσεις και παρεμβάσεις*. Αθήνα: Τόπος.
- Mishna, F. (2012). *Bullying: A guide to Research, Intervention and Prevention*. U.S.A.: Oxford University Press.
- Παραδεισιώτη, Α. και Τζιόγκουρος, Π. (2008). *Η εκφοβιστική συμπεριφορά μεταξύ των μαθητών στο σχολείο – Εγχειρίδιο για τους εκπαιδευτικούς*. Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Δάφνη ΙΙ.
- Πούλος, Ι. (2007). *Η Παιδική Επιθετικότητα στο Σχολείο, 77 δραστηριότητες για εκπαιδευτικούς και γονείς*. Αθήνα: Σμυρνιωτάκης Εκδοτική.
- Swearer, S. M., Espelage, D. L., Napolitano, S. A (2009). *Bullying Prevention and Intervention: Realistic Strategies for schools*. New York, U.S.A: Guilford Press.

Προτεινόμενη συμπληρωματική διαδικτυογραφία για περαιτέρω μελέτη

(Ανάκτηση 15 Δεκεμβρίου 2014)

Against Bullying, http://www.kivaprogram.net/assets/files/psy-04_14-p-salmivalli-int.pdf

Βία στο Σχολείο, <http://www.0-18.gr/gia-megaloy/bia-sto-scholeio>

Crisis Prevention Institute, *10 Ways to Help Reduce Bullying in Schools*, <http://www.crisisprevention.com/Resources/Article-Library/Nonviolent-Crisis-Intervention-Training-Articles/10-Ways-to-Help-Reduce-Bullying-in-Schools>

Δίκτυο κατά της βίας στο σχολείο, <http://www.antibullyingnetwork.gr/>

Δίκτυο Πρόληψης και Αντιμετώπισης των Φαινομένων Σχολικής Βίας και Εκφοβισμού <http://stop-bullying.sch.gr/>

Effective Schools, <http://www.effectiveschools.com/>

ΕΨΥΠΕ, (2008), *Ενδοσχολική βία και εκφοβισμός. Αιτίες, επιπτώσεις, αντιμετώπιση*, <http://kmaked.pde.sch.gr/site/attachments/article/544/endosxoliki%20bia.pdf>

The Anti-Bully Blog, <http://antibullyingblog.blogspot.gr/>

The "I am not scared" Project, <http://iamnotscared.pixel-online.org/info/>

Violence Prevention Works, <http://www.violencepreventionworks.org/>